

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Claes Henriksson-Svegfors

Europabolag

En bolags- och skatterättslig analys

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Sture Bergström

Ämnesområde
Bolags- och skatterätt

Termin
VT-2003

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Ämnesval	5
1.2 Syfte och avgränsningar	5
1.3 Metod och material	6
1.4 Disposition	6
2 EU:S BOLAGSRÄTT OCH SKATTERÄTT	7
3 DET NATIONELLA BOLAGET	9
3.1 Allmänt	9
3.2 En juridisk persons nationalitet och skatterättsliga hemvist	10
3.3 Utflyttning av ett bolag	11
3.3.1 Bolagsrättslig bedömning	11
3.3.2 Skatterättslig bedömning	16
3.4 Gränsöverskridande fusion	19
3.4.1 Bolagsrättslig bedömning	19
3.4.2 Skatterättslig bedömning	19
4 HISTORIK KRING EUROPABOLAGET	22
5 BOLAGSRÄTTSLIG BEDÖMNING AV EUROPABOLAGET	23
5.1 Inledning	23
5.2 Bolagsrättsliga frågor vid bildande av ett europabolag	25
5.2.1 Allmänt	25
5.2.2 Bildande genom fusion	26
5.2.3 Bildande av ett holdingbolag	27
5.2.4 Bildande av ett dotterbolag	27
5.2.5 Ombildning av publikt aktiebolag	28
5.3 Organisation	28

5.4	Bolagets säte och byte av sätesland	29
5.5	Kommissionens utvärdering	31
5.6	Övriga regleringar	31
5.7	Bolagsrättslig analys av europabolaget	31
6	SKATTERÄTTSLIG BEDÖMNING AV EUROPABOLAGET	35
6.1	Inledning	35
6.2	Skatterättsliga frågor vid bildande av ett europabolag	35
6.2.1	Allmänt	35
6.2.2	Bildande genom fusion	35
6.2.3	Bildande av ett holdingbolag	36
6.2.4	Bildande av ett dotterbolag	36
6.2.5	Ombildning av publikt aktiebolag	37
6.3	Skatterättsligt hemvist och beskattning vid byte av hemvist	37
6.4	Löpande beskattning	39
6.5	Framtidsförslag	41
6.6	Skatterättslig analys av europabolaget	41
7	SAMMANFATTANDE ANALYS	44
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	46

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att göra en bolags- och skatterättslig analys av europabolagsförordningen som träder i kraft i oktober år 2004. Främst är det möjligheten flytta europabolag över gränserna och genomföra gränsöverskridande fusioner genom att bilda europabolag som jämförs med möjligheten att genomföra motsvarande manövrar för ett nationellt europeiskt bolag. Ett underliggande syfte är att se sambandet mellan bolags- och skatterätten. Europabolagen kommer att utgöra en ny överstatlig bolagsform, vid sidan av de nationella bolagen.

I dag är möjligheten för ett nationellt bolag att flytta huvudkontoret till en annan medlemsstat mycket begränsad. Det är främst förekomsten av två olika principer (inkorporationsprincipen och sätesprincipen) för att avgöra ett bolags nationalitet som förhindrar flytten. En flytt av huvudkontoret kan leda till att bolaget upplöses i frånflyttningsstaten och ett nytt måste bildas i tillflyttningsstaten. Att helt flytta bolaget med en samtidig ändring av för bolaget gällande lagstiftning är omöjligt. Gränsöverskridande fusioner är omöjliga av samma anledning. Vid en flytt av bolag inträder stora skatterättsliga konsekvenser i form av t.ex. uttagsbeskattning. Det finns emellertid ett EG-rättsligt direktiv som ska ge bolagen skatteuppskov vid gränsöverskridande fusioner. Eftersom det inte finns motsvarande bolagsrättsliga regler går det inte att dra nytta av direktivets bestämmelser om fusioner. I uppsatsen undersöks ett par rättsfall från EG-domstolen som närmare ger ramen för vad som är tillåtna begränsningar av etableringsfriheten. Enligt min uppfattning resulterar gällande praxis i att den staten som bolaget vill flytta från kan lägga begränsningar på det emigrerande bolaget. Tillflyttningsstaten måste däremot tillåta registrering av en filial (t.ex. i form av ett huvudkontor) och erkänna bolagets rättskapacitet och partsbehörighet.

Europabolagsförordningen ger grunden för europabolagens bolagsrättsliga reglering, men den hänvisar ofta till nationell rätt som gäller för vanliga bolag. Europabolagen kommer att beskattas som vanliga nationella bolag eftersom förordningen inte tar upp beskattningsfrågor. De problem som i dag finns för multinationella bolag, med flera olika beskattningssystem, kommer således att finnas även för europabolagen. Däremot kommer europabolaget, på ett helt annat sätt än vanliga bolag, rent bolagsrättsligt kunna verka som ett enda bolag inom hela unionen med filialer i respektive land.

Europabolag kan bildas på ett par i förordningen uppräknade sätt, bl.a. genom en fusion av två eller flera bolag från olika medlemsstater. På så vis kommer gränsöverskridande fusioner bli möjliga efter europabolagsförordningens ikraftträdande och därmed blir även fusionsdirektivets bestämmelser tillämpliga vid bildande av europabolag genom fusion. Vidare kommer det vara möjligt att flytta europabolagen

mellan olika medlemsstater. Ett krav är dock att det faktiska sätet (huvudkontoret) och det registrerade sätet förläggs i samma land. Det är upp till de enskilda staterna att själva reglera en flytt skatterettsligt. Om de skatteregler som finns i dag för de nationella bolagen kommer tillämpas även på europabolagen kan möjligheten att bolagsrättsligt genomföra en flytt omöjliggöras av omfattande beskattning.

Europabolagen kommer i nästan samtliga avseenden att möta samma skatterättsliga problem som nationella bolag. Det har föreslagits att europabolagen skulle kunna användas som pilotprojekt för en ny europeisk bolagsskatt i någon form. Det är enligt mig en önskvärd utveckling. Förordningen löser ett par bolagsrättsliga problem, flytt av bolag och gränsöverskridande fusioner. Vidare undviks de administrativa kostnader och problem som koncerner med olika nationella bolag i de olika länderna medför. Jag menar att det, tillsammans med att de skatterättsliga problemen inte lösts, förmodligen inte är tillräckligt för att göra europabolaget till en attraktiv bolagsform. Det visar snarare att det är svårt att göra framsteg inom harmoniseringsarbetet om inte både bolags- och skatterättsliga frågor tas upp i ett sammanhang. Europabolagsförordningen bör således ses som en av många vägar för att underlätta för gränsöverskridande samverkan inom unionen. Frågorna hade kunnat lösas på annat sätt, t.ex. genom att ge de nationella bolagen motsvarande instrument. Oavsett vilket måste de skatterättsliga frågorna lösas.

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare professor Sture Bergström för all hjälp under arbetets gång och mycket stor tillgänglighet. Även Emil Svedin och David Karlsson ska ha ett tack för många välbehövliga kafferaster och värdefulla kommentarer gällande examensarbetet.

Givetvis ska även mina föräldrar ha ett stort tack för allt stöd under utbildningens gång.

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (1975:1385)
EG	EG-fördraget
EU	Europeiska unionen
IL	Inkomstskattelag (1999:1229)
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
PRV	Patent- och registreringsverket
SE-bolag	Europabolag

1 Inledning

1.1 Ämnesval

Inom EU pågår arbetet med att harmonisera medlemsstaternas bolags- och skatterätt. Situationen för dagens bolag kan vara besvärlig när det gäller olika gränsöverskridande aktiviteter. Under de specialkurser jag läst har dessa problem visat sig. Mina studier har varit inriktade på både bolagsrätt och skatterätt och min uppfattning är att de ämnena ofta är tätt förknippade med varandra. Under en specialkurs hade vi en föreläsning om europabolag, vilket jag tyckte verkade vara ett bra ämne för ett examensarbete. Sambandet mellan skatte- och bolagsrätt visar sig tydligt avseende europabolag när det gäller gränsöverskridande ombildningar. Ämnet är tacksamt eftersom det är mycket aktuellt och därför diskuteras i många tidsskrifter. Europabolagsförordningen träder i kraft i oktober 2004.

1.2 Syfte och avgränsningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka europabolagets bolags- och skatterättsligt och jämföra det med ”vanliga” nationella bolag. Framst är det möjligheten att flytta bolag bolagsrättsligt och byta skatterättsligt hemvist samt genomföra gränsöverskridande fusioner som undersöks. Ett underliggande syfte är att visa samspelet mellan bolags- och skatterätten. Såväl i den löpande texten som i analysen ges egna kommentarer och slutsatser.

Frågeställningen är: vad är europabolagets för- och nackdelar (bolags- och skatterättsligt) jämfört med ett nationellt bolag, främst avseende flytt av bolag och möjligheten att genomföra gränsöverskridande fusioner?

Ämnet är i sig stort och erbjuder flera möjligheter till fördjupning. Jag har av den anledningen gjort ett antal avgränsningar. Framst har jag koncentrerat mig på ett EG-rättsligt perspektiv. Nationell rätt, främst svensk, används i vissa fall som exempel. Det senare är ett måste eftersom europabolagsförordningen i många avseenden hänvisar till nationell rätt. Inga detaljbeskrivningar görs dock. Bolagsrättsligt beskrivs europabolagsförordningen i stort, men detaljbeskrivningar görs bara om flytt av bolag och gränsöverskridande fusioner. Den skatterättsliga beskrivningen följer mestadels den bolagsrättsliga. Jag tar nästan uteslutande upp beskattning på bolagsnivå och där endast den direkta beskattningen. Uttagsbeskattning tas upp översiktligt för helhetsbilden. Framtidsfrågor tas upp som en intressant bakgrund för fortsatta diskussioner och för att visa på frågornas komplexitet. Vissa ytterligare mindre avgränsningar görs i den löpande texten.

1.3 Metod och material

Metoden är traditionellt rättsdogmatisk. Tillgängligt källmaterial har gått igenom och strukturerats. Jag har försökt att i största möjliga mån använda mig av förstahandskällor och har studerat såväl doktrin och förarbeten som lagtext och praxis. Omfångsmässigt utgör doktrin den största kategorin av källor. I de fall det varit möjligt har jag använt mig av minst två källor för att undvika faktafel.

Jag har utgått från nyheterna i europabolagsförordningen och ställt de mot situationen för ett nationellt bolag. Det har varit det centrala i arbetet och materialinsamlande och analys har utgått från det.

På senare tid har mycket skrivits om europabolag. Av den anledningen har jag främst använt mig av artiklar. Det är betydligt svårare att finna material om de skatterättsliga konsekvenserna av införandet av europabolag. I jämförelsen mellan bolags- och skatterätt uppstår problem eftersom samma område i doktrinen beskrivs från olika perspektiv och med olika syfte. Min förhoppning är att jag i uppsatsen lyckats beskriva de aktuella frågeställningarna från ett mer samlat bolags- och skatterättsligt perspektiv. Den valda metoden medför att jag fått göra vissa förenklingar och mer övergripande beskrivningar. Det har varit nödvändigt för att närma mig den mer begränsade frågeställningen och visa på interaktionen mellan bolags- och skatterätt.

1.4 Disposition

Uppsatsen inleds med en kort övergripande beskrivning av EU:s bolags- och skatterätt, i syfte att ge en bakgrund till varför europabolagsförordningen kommit till och ge en bild av på vilket stadium harmoniseringsarbetet inom EU befinner sig. Det följs av en beskrivning av situationen för ett nationellt bolag bolags- och skatterättsligt, främst med avseende på möjligheten att flytta bolag och fusionera över gränserna.

Efter en kort historisk redogörelse av europabolagsförordningens tillkomst följer en bolagsrättslig genomgång av europabolaget. I stort sett hela förordningen beskrivs, men fokus ligger på de olika sätten att bilda europabolag och byte av bolagets säte. Kapitlet avslutas med en bolagsrättslig analys.

Den skatterättsliga genomgången följer i stort den bolagsrättsliga, med fokus på samma frågor. Även det kapitlet avslutas med en analys.

Uppsatsen avslutas med en sammanfattande analys där de viktigaste slutsatserna lyfts fram och där samspelet mellan bolags- och skatterätten visas.

2 EU:s bolagsrätt och skatterätt

EU har som ett av sina viktigaste mål att upprätta en inre marknad, med fri rörlighet av personer, tjänster, kapital och varor. Inskränkningar mot dessa i nationell lagstiftning är förbjuden.¹ Vidare förbjuds alla inskränkningar i medborgarnas rätt till fri etablering i annan medlemsstat, enligt artikel 43 EG. Enligt artikel 48 EG likställs bolag som bildats i överensstämmelse med ett medlemslands lagstiftning och har sitt säte, huvudkontor eller huvudsakliga verksamhet inom gemenskapen med fysiska personer, vad gäller etableringsfriheten. Företagens etableringsfrihet är dock inte absolut.²

EU:s arbete med att harmonisera bolagsrätten syftar bl.a. till att förverkliga den fria etableringsrätten. Framst sker arbetet genom utfärdandet av direktiv riktade mot medlemsstaterna. Sedan det första bolagsdirektivet antogs 1968 har ytterligare 13 föreslagits, varav åtta har antagits. Dessa reglerar bl.a. skyldigheten att föra aktiebolagsregister, aktiebolagets kapital, fusion och fission samt redovisning och revisorer. Kommissionens arbete med att harmonisera bolagsrätten har kritiserats, bl.a. därför att reglering genom direktiv är en långsam process med långa förhandlingsomgångar.³ Under 90-talet låg arbetet med bolagsrätten lågt, men nu upplever vi återigen en renässans. I det bolagsrättsliga harmoniseringsarbetet kan framtagandet av Europabolaget sägas utgöra flaggskeppet. Vissa menar t.o.m. att de överstatliga europeiska associationsformerna utgör den egentliga europeiska bolagsrätten.⁴ För tillfället finns den europeiska ekonomiska intressegrupperingen som överstatlig associationsform. Enighet har nåtts kring en förordning för europakooperativ och ett förslag till förordning för europaföreningar har lagts fram.⁵

Vad gäller skatterätten inom EU är bilden en annan. De indirekta skatterna och punktskatterna har till stor del harmoniserats medan inkomstskatterna däremot inte harmoniserats i särskilt stor utsträckning.⁶ Enligt artikel 92 EG krävs enhällighet för att besluta om direktiv på den direkta beskattningens område. De enskilda staternas suveränitet avseende de direkta skatterna erkänns sålunda. Den harmonisering som skett är genom två direktiv, 90/434/EEC⁷ (fusionsdirektivet) och 90/435/EEC⁸ (moder/dotterbolagsdirektivet). Staternas suveränitet har dock begränsats genom EG-domstolens tillämpning av EG-fördragets regler om fri rörlighet

¹ Friheterna återfinns i tur och ordning i artiklarna 39, 49, 56 och 23 EG.

² Se mer i kap. 3.

³ Skog i Balans 2003, s. 32.

⁴ Dejmek i SvJT, s. 588f.

⁵ Faktapromemoria 2002/03:FPM36.

⁶ Ståhl, s. 762.

⁷ Rådets direktiv 90/434/EEG av den 23 juli 1990 om ett gemensamt beskattningssystem för fusion, fission, överföring av tillgångar och utbyte av aktier eller andelar som berör bolag i olika medlemsstater.

⁸ Rådets direktiv 90/435/EEG av den 23 juli 1990 om ett gemensamt beskattningssystem för moderbolag och dotterbolag hemmahörande i olika medlemsstater.

och fri etablering.⁹ I sin tillämpning har EG-domstolen endast i ett rättsfall tillåtet en inskränkning i den fria etableringen. Det var i Bachmanfallet¹⁰ som domstolen menade att en inskränkning av etableringsfriheten kan vara objektivt rättfärdigad om den är nödvändig för att bevara skattesystemets inre sammanhang, koherens.

På senare tid har skattefrågorna fått mycket uppmärksamhet inom EU. Genom ”skattepaketet” med tillhörande uppförandekodex försöker man komma åt skadlig skattekonkurrens mellan medlemsstaterna.¹¹ Vad gäller företagsbeskattningen arbetar kommissionen med att skapa en inre marknad utan skattehinder.¹² I planerna ingår harmoniseringsåtgärder på såväl kort som lång sikt. Som åtgärder på kort sikt föreslås bl.a. upprättandet av riktlinjer rörande domstolens praxis och utökning av skattedirektivens tillämplighetsområde. På lång sikt lägger kommissionen fram ett par olika sätt att konsolidera företagens bolagsskattebas.¹³ Europabolagen pekas ut som möjliga pilotprojekt för dessa nya lösningar på dagens europeiska skattesituation.¹⁴

⁹ Tjernberg, s. 230.

¹⁰ Mål C-204/90, REG 1992, s. I-00249.

¹¹ KOM (1997) 495.

¹² KOM (2001) 582, Mot en inre marknad utan skattehinder En strategi för fastställande av en konsoliderad bolagsskattebas för företagens verksamhet i EU.

¹³ Se mer om detta i kap. 6.6.

¹⁴ KOM (2001) 582, s. 10ff. Rådets reaktioner på de kortsiktiga åtgärderna var positiva, medan de långsiktiga åtgärderna är föremål för diskussioner, se C/02/198 Rådets 2444:e möte (EKOFIN).

3 Det nationella bolaget

3.1 Allmänt

Dagens nationella bolag möter många hinder när de ska verka inom unionen. De problem som finns har funnits länge och de är främsta anledningen till att europabolagsförordningen kommit till. Inför förslaget till europabolagsförordning 1990 konstaterades några av de största problemen. I den här uppsatsen ges inte utrymme för att behandla alla. Några av de största bolags- och skatterättsliga hindren tas upp i kapitel 3.2 och 3.3. För helhetens skull och för att ge en större förståelse för de hinder som bolag möter ska dock några övergripande problem översiktligt tas upp i detta kapitel.

Medlemsstaterna har olika nationella bolags- och skatterättsliga regler. Ett nationellt bolag kan i realiteten inte verka som ett enda bolag i olika länder inom unionen. Istället formerar sig ofta bolagen i koncerner med dotterbolag i de olika medlemsstaterna. Följden är stora kostnader bl.a. för att det ska finnas en fullständig administration i varje land där det finns ett dotterbolag. Vidare måste koncernen verka under olika bolagsrättsliga lagstiftningarna i de olika länderna. Den bolagsrättsliga harmoniseringen har dock kommit en bit på vägen.

Den skatterättsliga situationen för en europeisk koncern är krånglig. I varje land där det finns ett dotterbolag eller ett fast driftställe har det landet skatteanspråk. Det medför att man inom koncernen måste kunna flera olika skattesystem och att man erlägger skatt i flera olika länder. Även om dubbelbeskattning ofta undviks genom dubbelbeskattningsavtal är det ett krångligt system. Fusionsdirektivet och moder/dotterbolagsdirektivet är de steg som tagits till harmonisering inom den direkta företagsbeskattningen. Fusionsdirektivets betydelse går igenom nedan. Moder/dotterbolagsdirektivet möjliggör skattefria utdelningar från dotterbolag till moderbolag. Det finns emellertid många hinder i de nationella skattelagstiftningarna mot resultatutjämning mellan de olika bolagen i en koncern.

Företagen har som framgått av ovan en frihet att etablera sig inom unionen. De garanteras dock inte en etableringsfrihet i samma utsträckning som fysiska personer. Primär etablering, d.v.s. nyetablering eller överflyttning av hel rörelse med bibehållen identitet, garanteras inte fullt ut. Sekundär etablering i form av t.ex. upprättande av filialer eller dotterbolag garanteras dock.¹⁵

¹⁵ Werlauff, s. 8f. Angående ett bolags möjligheter att flytta säte se kap. 3.3.

3.2 En juridisk persons nationalitet och skatterättsliga hemvist

Precis som fysiska personer har juridiska personer en nationalitet. Deras nationalitet knyter dem till ett visst lands lagstiftning. I Europa finns två principer om vilket lands lagar som ska tillämpas på ett bolag, inkorporationsprincipen och sätesprincipen. Principerna utgör en del av den internationella privaträtten.¹⁶ Doktrinen i ämnet är ofta motsägande och förvirrande.¹⁷ Rena felaktigheter förekommer likaså.

Inkorporationsprincipen tillämpas i olika former av t.ex. Sverige, Irland, Nederländerna, Danmark, Finland och Storbritannien.¹⁸ Ett bolag tillhör enligt inkorporationsprincipen det landets bolagsrätt enligt vilket det bildats, stiftelselandet. Stiftelselandet sammanfaller numera med det landet där bolaget är registrerat. Principen innebär att det inte spelar någon roll var verksamheten bedrivs eller var huvudkontoret är beläget.¹⁹ Det finns stora skillnader mellan inkorporationsländerna och de tillämpar principen olika strikt.²⁰

Sätesprincipen tillämpas av t.ex. Tyskland, Österrike, Frankrike, Belgien och Luxemburg.²¹ Enligt denna teori avgörs personalstatutet av var bolaget har sitt säte. Även om det definieras olika i länderna kan något generaliserat sägas att det avgörs av var bolaget har sitt huvudkontor, d.v.s. sitt faktiska säte.²² Vidare måste det faktiska sätet vara i samma land som bolaget är registrerat.²³ Även mellan dessa länder finns det stora inbördes skillnader i hur strikt principen tillämpas.

I artikel 48 EG ges ingen av de två anknytningsfaktorerna företräde framför den andra.

Det skatterättsliga hemvistet behöver inte nödvändigtvis vara detsamma som den juridiska personens nationalitet, men är det ofta.²⁴ Staterna har olika lösningar för att avgöra det skatterättsliga hemvistet. Ett svenskt aktiebolag har t.ex. sitt skatterättsliga hemvist i Sverige om det är registrerat här, IL 6 kap. 3 § och är därmed obegränsat skattskyldig i Sverige. Andra länder anser att bolag har sitt hemvist där om den verkliga ledningen bedrivs från landet. Vidare kan platsen för den huvudsakliga verksamheten vara avgörande.²⁵

¹⁶ Lutter, s. 61.

¹⁷ Wymeersch, s. 665.

¹⁸ Fors, s. 263.

¹⁹ Skog i Balans 1997, s. 20f.

²⁰ Kuehrer, s. 111f.

²¹ Fors, s. 263.

²² Skog i Balans 1997, s. 21.

²³ Kuehrer, s. 112.

²⁴ Ståhl och Persson, s. 88.

²⁵ Mattsson i SN, s. 102.

Ett bolag kan ha sitt skatterättsliga hemvist i flera olika stater, enligt staternas interna skattelagstiftningar. Ett bolag som är registrerat i Sverige och har sin verkliga ledning i England hamnar t.ex. i den situationen. För de fall dubbelt hemvist föreligger finns i dubbelbeskattningsavtalen s.k. tie-breakregler som avgör var bolagets hemvist ska anses vara. I OECD:s modellavtal, vilket är vägledande för de flesta dubbel beskattningsavtalen, pekas det landet ut där den verkliga ledningen bedrivs. Begreppet är omtvistat, men kan något förenklat sägas innebära den stat där antingen ledningen eller den löpande förvaltningen utövas.²⁶

3.3 Utflyttning av ett bolag

3.3.1 Bolagsrättslig bedömning

För dagens europeiska aktiebolag kan det vara svårt att flytta huvudkontoret, d.v.s. det faktiska sätet, till ett annat medlemsland. Vidare är det i stort sett omöjligt att helt flytta ett bolag till ett annat land med bibehållen identitet. Ett par olika scenarion går att måla upp för att förtydliga detta. Nedanstående exempel är förenklade i syfte att visa på de två principernas förhållande till varandra. Utfallet kan dessutom förändras något i vissa fall av den efterföljande diskussionen kring ett par centrala rättsfall från EG-domstolen.

Utfallet för det enskilda företaget som flyttar sitt huvudkontor, d.v.s. det faktiska sätet, skiljer sig mycket åt beroende på vilken av de ovan två angivna principerna utflyttnings- respektive tillflyttningslandet tillämpar. En flytt av det faktiska sätet mellan två länder som tillämpar inkorporationsprincipen innebär inga problem. Det har ingen juridisk betydelse.²⁷ Både utflyttnings- och tillflyttningslandet anser bolaget fortfarande lyda under det landets lagstiftning där företaget är registrerat. Om ett bolag däremot flyttar sitt faktiska säte från ett inkorporationsland till ett land som tillämpar sätesteorin kommer det förstnämnda anse bolaget som hemmahörande där p.g.a. registreringen medan det sistnämnda, p.g.a. att bolagets faktiska säte befinner sig där, anser bolaget vara hemmahörande där.

I den omvända situationen, då ett bolag flyttar sitt huvudkontor från ett land som tillämpar sätesteorin till ett inkorporationsland, riskerar bolaget att hamna i ett bolagsrättsligt vakuüm där det förstnämnda landets rätt, enligt dem, inte är tillämplig p.g.a. att det faktiska sätet är flyttat. Det sistnämnda landets rätt blir inte heller tillämplig enligt dem eftersom bolaget är registrerat i det förstnämnda landet. I säteslandet måste bolaget i många fall

²⁶ Benktsson, s. 172f.

²⁷ Wymeersch, s. 686f.

likvideras i den situationen.²⁸ Ett bolag som flyttar sitt huvudkontor mellan två länder som tillämpar sästeteorin kommer både i utflyttningslandet och tillflyttningslandet betraktas som hemmahörande i tillflyttningslandet, eftersom det är där som det har sitt faktiska säte. Med största sannolikhet måste bolaget likvideras i utflyttningslandet.²⁹

I vissa fall kan således ett bolag flytta sitt huvudkontor mellan olika länder utan att tillämplig lag förändras och utan att bolaget tvingas till likvidation. Det gäller mellan länder som tillämpar inkorporationprincipen. Ett bolag som helt vill flytta, d.v.s. flytta sitt registrerade säte och lyda under ett annat lands lagstiftning kan inte göra det med bibehållen rättslig identitet, utan måste likvideras och startas upp på nytt i den andra staten.³⁰ Vissa länder tillåter dock identitetsbevarande nationalitetsskiften, t.ex. Italien och Portugal.³¹

Hur stämmer det överens med artiklarna 43 och 48 EG om rätten till fri etablering? EG-domstolen har i tre viktiga mål uttalat sig om detta. I rättsfallet *Daily Mail*³² ville tidningsföretaget *Daily Mail* flytta sitt huvudkontor från Storbritannien till Holland. Anledningen var att de planerade stora utförsäljningar av sina tillgångar för att köpa tillbaka en del av sina aktier. Genom att flytta huvudkontoret skulle den brittiska skatterätten peka ut Holland som bolagets skatterättsliga hemvist. Enligt holländsk skattelagstiftning skulle realisationsvinsten inte beskattas. Brittisk lagstiftning tillåter, som framgått av ovan, att huvudkontoret flyttas med bibehållen status för bolaget som juridisk person. Enligt brittisk lagstiftning krävs dock ett godkännande av en dylik utflyttning av huvudkontoret. Frågan som ställdes till EG-domstolen var om ett sådant krav på godkännande var förenligt med fördragets bestämmelser om etableringsfrihet. Domstolen börjar med att påpeka att artiklarna 43 och 48 (tidigare 52 och 58) EG inte bara är diskrimineringsförbud utan även restriktionsförbud, d.v.s. att de inte bara förbjuder åtgärder som hindrar utländska personer att etablera sig i landet utan även åtgärder som hindrar landets egna medborgare att etablera sig i annan medlemsstat.³³ Vidare konstaterar domstolen att bolag, till skillnad från fysiska personer, bildats i överensstämmelse med en nationell rättsordning och att de existerar endast i kraft av de nationella lagstiftningarna.³⁴ Domstolens svar på frågan blir att artiklarna 43 och 48 EG inte ger bolag en rätt att flytta sina huvudkontor till

²⁸ Lutter, s. 62f. Resultatet kan variera beroende på utflyttningslandets inställning till renvoi (återförvisning). Om utflyttningslandet är Tyskland i det aktuella fallet och tillflyttningslandet England skulle enligt vissa tysk rätt utpeka engelsk rätt, inklusive engelska lagvalsregler. Den engelska lagvalsreglen pekar ut tysk som tillämplig eftersom bolaget är registrerat där. Således blir tysk rätt tillämplig enligt Tyskland. Eventuellt blir bolaget upplöst i det fallet, se Wymeersch, s. 668.

²⁹ Wymeersch, s. 667f.

³⁰ Fors, s. 264f.

³¹ Werlauff, s. 5. Se Wymeersch s. 668ff för en mer uttömmande lista.

³² Mål 81/87, *The Queen mot H.M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue*, ex parte *Daily Mail and General Trust PLC*, REG 1988, s. 5483.

³³ Mål 81/87, *Daily Mail*, p. 16.

³⁴ Mål 81/87, *Daily Mail*, p. 19.

en annan medlemsstat.³⁵ Reglerna om etableringsfrihet löser inte bolagens problem med att flytta vare sig huvudkontor eller det stadgeenliga sätet.³⁶ En slutsats av Daily Mail är att artiklarna 43 och 48 inte ger bolagen någon rätt till primär etablering.

Det andra intressanta rättsfallet är Centros.³⁷ Bolaget Centros bildades av paret Bryde som ett engelskt ”Private Limited Company” med registrerat säte i Storbritannien. Bolaget meddelade Erhvervs- og Selskabsstyrelsen att det avsåg registrera en filial i Danmark. Anledningen till att paret bildat bolaget i Storbritannien var att de ville undkomma de danska bolagsreglerna, med ett krav på minst 200 000 DKK i aktiekapital. De gjorde ingen hemlighet av det syftet. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen vägrade att registrera filialen, med motiveringen att etableringen var ett försök att kringgå de danska reglerna. Domstolen konstaterade att den vägrade registreringen utgjorde en inskränkning av rätten till fri etablering i artiklarna 43 och 48 EG.³⁸ Den danska regeringen invände att den vägrade registreringen var tillåten enligt artikel 46 i EG, p.g.a. att den förhindrade missbruk av etableringsrätten genom kringgående av de danska kapitalreglerna.³⁹ Domstolen underkände resonemanget och ansåg att det inte kan anses vara ett missbruk av etableringsrätten att bilda bolag i den stat som har de minst restriktiva bolagsrättsliga reglerna.⁴⁰ Vidare konstaterar domstolen att dess tolkning inte utesluter att medlemsstaterna vidtar åtgärder för att bekämpa bedrägeri.⁴¹ Rättsfallet Centros betydelse och innebörd kan tolkas olika. Viktigt att komma ihåg är att det enligt domstolen bara är rätten till sekundär etablering som behandlas.

Det är möjligt att argumentera för att domstolen genom Centros i praktiken avskaffat sätesteorin.⁴² Anhängare av den uppfattningen menar att det är svårt att se varför domstolen skulle göra en annan bedömning om det rör sig om två länder som tillämpar sätesprincipen. Sätesprincipen skulle enligt dem svårligen kunna upprätthållas i konstruktioner som den i Centros. Vidare är det möjligt att i stället bara se Centros som ett första steg mot avskaffandet av sätesprincipen.⁴³ Å andra sidan anser de flesta att Centros bara rör sekundär etablering och kan därför inte ha direkt påverkan på ländernas val mellan sätes- eller inkorporationsprincipen.⁴⁴ Ytterligare en möjlig slutsats för dem som ser etableringen som en sekundär etablering är att frågan om primär etablering inte längre är betydelsefull. Efter Centros är det nämligen möjligt att välja bolagsform genom att etablera sig i det land som har den mest attraktiva bolagslagstiftningen och sedan driva den

³⁵ Mål 81/87, Daily Mail, p. 25.

³⁶ Mål 81/87, Daily Mail, p. 23.

³⁷ Mål C-212/97, Centros Ltd mot Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, REG 1999, s. III-1459.

³⁸ Mål C-212/97, Centros, p. 39.

³⁹ Mål C-212/97, Centros, p. 23.

⁴⁰ Mål C-212/97, Centros, p. 27.

⁴¹ Mål C-212/97, Centros, p. 39.

⁴² Se t.ex. Fors, s. 275.

⁴³ Se t.ex. Kuehrer, s. 117.

⁴⁴ Kuehrer, s. 117.

faktiska verksamheten genom filialer i de länder man önskar.⁴⁵ Den formen av ”Forum shopping” befarar vissa ska leda till ett ”race to the bottom” där de mest liberala bolagsreglerna, med minst inflytande för arbetstagarna o.s.v., ska väljas.

Det tredje intressanta rättsfallet är Überseering.⁴⁶ I fallet har det Holländska bolaget Überseering förvärvat en fastighet i Tyskland. NCC fick i uppdrag att renovera byggnader på denna, men Überseering gjorde gällande att fel förelåg avseende måleriarbetena. Två tyska medborgare bosatta i Düsseldorf förvärvade samtliga andelar i Überseering. Bolaget väckte talan mot NCC och yrkade att NCC skulle förpliktigas att ersätta skadorna. Talan avvisades av den tyska domstolen. Detta eftersom Überseering enligt tysk rätt saknade rättskapacitet och därmed även partsbehörighet. Det faktiska sätet hade flyttats till Tyskland när de tyska medborgarna köpte aktierna, men för att bolaget skulle få rättskapacitet måste det ombildas i enlighet med tysk lagstiftning. Domstolen konstaterade att det var en begränsning av etableringsfriheten som var oförenlig med artiklarna 43 och 48 EG.⁴⁷ Begränsningar kan, enligt domstolen, under vissa omständigheter vara tillåtna av tvingande hänsyn till allmänintresset, t.ex. för att skydda borgenärers, minoritetsaktieägares, anställdas eller skattemyndigheters intressen. Sådana hänsyn kan dock inte motivera att bolag som bildats i en medlemsstat inte tillerkänns rättskapacitet i en annan medlemsstat.⁴⁸ EG-domstolen uttalade i domen att:

”...när ett bolag som bildats i överensstämmelse med lagstiftningen i en medlemsstat, i vilken den har sitt säte enligt bolagsordningen, utövar etableringsfriheten i en annan medlemsstat medför artiklarna 43 EG och 48 EG en skyldighet för denna stat att erkänna den rättskapacitet och därmed även den partsbehörighet som detta bolag har enligt rättsordningen i den stat där det har bildats.”⁴⁹

Domstolen ger alltså inte explicit någon av principerna företräde, utan uttalar bara att medlemsstaterna har en skyldighet att tillerkänna bolag som bildats enligt andra medlemsstaters lagstiftning rättskapacitet.

Domstolen menar att förläggandet av verksamheten i Danmark i Centros var en sekundär etablering. Enligt mig var det snarare fråga om en primär etablering. Det som skedde var att det faktiska sätet, huvudkontoret, förlades i Danmark medan det registrerade sätet fanns i Storbritannien, således en primär etablering. Bolaget löd fortfarande under Brittisk lagstiftning.⁵⁰ Däremot anser jag inte att sättesprincipen kan anses vara avskaffad genom Centros och Überseering. Det som domstolen konstaterar i de bägge domarna är att medlemsländerna måste tillerkänna

⁴⁵ Cerioni, s. 189.

⁴⁶ Mål C-208/00, Überseering BV mot Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC), REG 2002, s. I-09919.

⁴⁷ Mål C-208/00, Überseering, p. 82.

⁴⁸ Mål C-208/00, Überseering, p. 92-93.

⁴⁹ Mål C-208/00, Überseering, p. 95.

⁵⁰ Se Roussos, s. 15 och Roth, s. 179.

inresande bolag rättsförmåga och partsbehörighet samt ge bolagen möjlighet att registrera en filial. De enda begränsningarna som är tillåtna är om de kan motiveras av tvingande hänsyn till allmänintresset. Principen från Daily Mail gäller dock fortfarande. En medlemsstat får således fortfarande lägga begränsningar på bolagens möjligheter att flytta ut.⁵¹ Säteteorin får fortfarande tillämpas, så länge den inte inskränker inresande bolags rättsförmåga och partsbehörighet samt möjlighet att registrera en filial.

Mitt resonemang leder till att den primära etableringsfriheten numera garanteras till viss del. I det ovan angivna exemplet där ett bolag flyttar från en inkorporationsstat till en stat som sättesprincipen måste numera den senare staten åtminstone erkänna bolaget. Det faktum att bolagets ursprungliga hemland fortfarande kan begränsa dess möjlighet att emigrera riskerar dock att leda till att domarna Centros och Überseering blir meningslösa i praktiken.⁵²

Fortfarande är möjligheten att byta nationalitet med samtidigt byte av tillämplig lagstiftning mycket begränsad.

Kommissionen påbörjade efter Daily Mail- domen en studie om bolags möjligheter att byta sätesland. Till slut mynnade den ut i ett utkast till ett fjortonde bolagsdirektiv.⁵³ Jag kommer endast att ta upp de, för det här arbetet, relevanta delarna. Förslaget bygger på att sättesprincipen i stort är tillåten och att ingen av principerna skall ges företräde i direktivförslaget. Termen ”registered office” (säte, min översättning) i direktivet betyder antingen den platsen där bolaget de facto är registrerat eller den plats där den centrala administrationen är placerad, beroende om det är ett land som tillämpar inkorporationsprincipen eller sättesprincipen.⁵⁴ Medlemsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att bolag ska kunna byta sätesland (d.v.s. det registrerade eller faktiska sätet), utan att bolaget måste likvideras och startas upp i den nya staten, dock med byte av tillämplig lag.⁵⁵ Bolaget avregistreras i frånflyttningslandet och registreras utan likvidation i tillflyttningslandet. I förslaget beskrivs detaljerat formalian kring beslutet att byta sätesland, med särskilda krav på utredning och offentlighet i samband med detta. Detta mycket för att skydda bolagets aktieägare och dess borgenärer.⁵⁶ Länder som tillämpar sättesprincipen ges rätten att vägra registrering av immigrerande företag, om dessa inte förlägger det faktiska sätet till det aktuella medlemslandet.⁵⁷ Förslaget påminner om förfarandet av flyttning av sätet i europabolagsförordningen. Utkastet strävar efter att bägge principerna för avgörande av ett bolags nationalitet ska kunna

⁵¹ Nelson, s. 152f.

⁵² Wymeersch, s. 675.

⁵³ XV/D2/6002/97-EN REV.2.

⁵⁴ Artikel 2 i förslaget.

⁵⁵ Artikel 3 i förslaget.

⁵⁶ Artiklarna 5-9 i förslaget.

⁵⁷ Artikel 5.2 i förslaget.

fortsätta att användas och kan dessutom sägas bygga på bägge principerna.⁵⁸ Enligt Skog är den praktiska betydelsen av möjligheten för bolagen att kunna emigrera begränsad. Han menar att det är svårt att finna exempel på, i det fallet svenska, bolag som uttryckt önskemål om att bolagsrättsligt kunna emigrera till andra medlemsländer.⁵⁹ Bedömningen är något annorlunda vad gäller skatterättsligt hemvist, se nedan kapitel 3.3.2.

Enligt artikel 293 EG ska medlemsländerna i den utsträckning det är nödvändigt, inleda förhandlingar med varandra bl.a. i syfte att till förmån för sina medborgare säkerställa ”ömsesidigt erkännande av bolag som avses i artikel 48 andra stycket, bibehållande av ställningen som juridisk person för det fall att ett bolags säte flyttas från ett land till ett annat samt möjlighet till fusion av bolag som lyder under olika nationella lagar”.

Genom domarna Centros och Überseering ges bolag, med den tolkning som framförts av författaren till det här arbetet, rätten att flytta sina faktiska säten med bibehållen identitet och erkännande i tillflyttningsstaten, såvida frånflyttningsstaten medger det. Dock finns fortfarande ingen möjlighet att utan likvidation flytta det registrerade sätet med ändring av tillämplig lagstiftning.⁶⁰ Utkastet till det fjortonde bolagsdirektivet skulle ge bolagen den möjligheten. EG-domstolens praxis i kombination med ett antagande av direktivet skulle ge bolagen en ganska stor möjlighet att välja under vilket lands lagstiftning de vill lyda.⁶¹ Den stora stötestenen är dock frånflyttningsstatens möjlighet att begränsa emigrationen.

3.3.2 Skatterättslig bedömning

Möjligheten att byta skatterättsligt hemvist är till att börja med begränsad av eventuella bolagsrättsliga hinder. Om en flytt av bolagets faktiska eller registrerade säte är omöjlig p.g.a. att medlemsländernas lagstiftning kräver likvidation eller nyregistrering kan naturligtvis inte hemvistet ändras, åtminstone inte utan betydande skattekonsekvenser. Det är den första begränsningen av möjligheten att byta skatterättsligt hemvist. Den andra är att staternas sätt att avgöra det skatterättsliga hemvistet skiljer sig åt vilket leder till att en flytt av den verkliga ledningen, ofta huvudkontoret, i vissa fall inte leder till någon förändring av det skatterättsliga hemvistet. Vidare kan flytten leda till uttagsbeskattning och inkomstkorrigering. Situationen skiljer sig mycket åt mellan länderna och de olika varianterna som kan uppstå är många, men vissa generella drag går att se.

Anledningarna att byta skatterättsligt hemvist kan vara flera. Två vanliga anledningar är att bolaget ska träffas av lägre skatt och att ledningspersoner

⁵⁸ Fors, s. 268.

⁵⁹ Skog i Balans 1997, s. 24.

⁶⁰ Med undantag för vissa länder, t.ex. Portugal och Italien.

⁶¹ Cerioni, s. 193.

ska få lägre skatt, t.ex. när bonusar ska delas ut.⁶² Det är nämligen genom att flytta huvudkontoret som hemvistet kan ändras, om ländernas lagstiftning och eventuella dubbelbeskattningsavtal medger det.⁶³ Eftersom möjligheten för bolag att flytta det registrerade sätet är mycket begränsad är det genom att flytta bolagsledningen som det i vissa fall är möjligt att byta skatterättsligt hemvist.⁶⁴ De flesta länderna har som framgått av ovan definitionen av det skatterättsliga hemvistet knuten till bolagets nationalitet, men vissa knyter hemvistet till platsen där den verkliga ledningen finns, oavsett nationalitet. Byte av skatterättsligt hemvist kan även vara en önskad följd av att huvudkontoret flyttas. Huvudkontoret kan flyttas utomlands antingen till en filial eller till ett utländskt bolag, t.ex. ett dotterbolag.⁶⁵

Det är inte möjligt att här räkna upp alla situationer som kan uppstå avseende skatterättsligt hemvist vid flytt av huvudkontor. Även om två stater har samma kriterium för avgörande av det skatterättsliga hemvistet kan möjligheten att byta hemvist variera beroende på om staterna tillämpar inkorporations- eller sätesprincipen. Några exempel på problem ska dock tas upp.

För det fall både till- och frånflyttningslandet använder registrering som enda anknytningsmoment för att avgöra det skatterättsliga hemvistet finns ingen möjlighet att byta hemvist, en flytt av huvudkontoret har ingen betydelse i det fallet. Bägge länderna anser att det skatterättsliga hemvistet är i landet där bolaget är registrerat.⁶⁶

Mellan två länder som knyter det skatterättsliga hemvistet till landet där den verkliga ledningen är går det att byta hemvist. Bägge länderna anser att det skatterättsliga hemvistet är i landet där den verkliga ledningen finns. OECD:s modellavtal leder till samma resultat. Viktigt att komma ihåg är att rörligheten begränsas av de bolagsrättsliga problemen som kan uppstå.⁶⁷

Ett bolag som flyttar sitt huvudkontor från ett land som knyter hemvistet till registreringen till ett land som knyter det till den verkliga ledningen drabbas av dubbelt hemvist. I OECD:s modellavtal artikel 4.3, en s.k. ”Tie-breakregel”, anses hemvistet vid tillämpning av avtalet då vara landet där den verkliga ledningen bedrivs, d.v.s. i tillflyttningsstaten. I vissa fall kan hemvistet således flyttas tack vare dubbelbeskattningsavtal.⁶⁸

⁶² Ericsson flyttade sitt huvudkontor till London för att personer i ledningen skulle kunna utnyttja de förmånliga engelska skattereglerna, se Göteborgsposten 2000-09-25 ”Ericsson flyttar kontor till London”.

⁶³ Skoog, s. 261.

⁶⁴ Ståhl och Persson, s. 96.

⁶⁵ Skoog, s. 261f.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Se kapitel 3.3.1.

⁶⁸ Skoog, s. 263.

Ett bolag kan teoretiskt sett råka ut för att inte ha ett skatterättsligt hemvist alls. Det kan uppstå när ett bolag flyttar sitt huvudkontor från ett land som använder verklig ledning som anknytningsmoment till ett land som använder registrering och bolaget är registrerat i det förstnämnda landet. Frånflyttningslandet har i det angivna exemplet i dubbelbeskattningsavtal avstått från beskattningsanspråk.⁶⁹

Även om det skatterättsliga hemvistet ändras och ett bolag inte längre är obegränsat skattskyldig i frånflyttningsstaten kan det landet fortfarande ha skatteanspråk i form av källstat om det finns kvarvarande verksamhet som kan anses utgöra ett fast driftställe.⁷⁰ Om bara huvudkontoret flyttas och resten av verksamheten är kvar behåller frånflyttningsstaten således den primära beskattningsrätten för den största delen av verksamheten.

Ovanstående problem har med det skatterättsliga hemvistet att göra. Det finns emellertid även andra problem som kan uppstå. Eventuella obeskattade reserver kan komma att tas upp till beskattning i samband med flytten av huvudkontoret. Den största frågan är således om huvudkontoret innehåller beskattningsbara värden som medför uttagsbeskattning.⁷¹ Frågan är om dylika regler stämmer överens med etableringsfriheten. Motstridiga uppfattningar finns och ämnet är i sig tillräckligt för en uppsats.⁷²

Även om t.ex. Skog ställer sig tveksam till nyttan av att kunna byta bolags nationalitet, så påverkar det möjligheten att byta skatterättsligt hemvist.

I utkastet till ett fjortonde bolagsdirektiv ska medlemsstaterna enligt artikel 3 vidta ”all measures necessary” för att tillåta en flytt av ett bolags registrerade säte. Det är oklart om det även innefattar att skattehinder ska tas bort.⁷³ Om så är fallet och direktivet antas skulle det innebära en avsevärd förändring av rådande rättsläge. Det dock inte ut som om direktivet kommer att antas inom den närmaste framtiden.

⁶⁹ Emanuelsson, s. 218.

⁷⁰ Skoog, s. 263.

⁷¹ Ibid, s. 265ff.

⁷² Det finns många olika varianter på uttagsbeskattning. De här förekommande uttalandena handlar om de svenska och tyska reglerna. Ståhl och Persson var år 2000 av uppfattningen att reglerna med största sannolikhet var i överensstämmelse med reglerna med hänsyn till önskemålet att skydda den svenska skattebasen, Se Ståhl och Persson, s. 97. Många anser dock att dylika regler är högst tveksamma, se t.ex. Tjernberg SN 2003, s. 242f, Skoog, s. 272f och Schulz m.fl. s. 339.

⁷³ Roussos, s. 20f.

3.4 Gränsöverskridande fusion

3.4.1 Bolagsrättslig bedömning

Genom det bolagsrättsliga fusionsdirektivet⁷⁴ har medlemsländernas lagstiftning avseende fusioner mellan företag delvis harmoniserats avseende bl.a. regler till skydd för borgenärer, aktieägare och anställda. Direktivet, det tredje bolagsdirektivet, gäller dock endast fusioner inom ett och samma land. En fusion mellan två svenska bolag är t.ex. fullt möjlig genom att ett bolag uppgår i ett annat, eller att två eller flera bolag uppgår i ett nybildat bolag.⁷⁵

Förslaget till det tionde bolagsdirektivet⁷⁶, gällande gränsöverskridande fusioner, har ännu inte antagits. En gränsöverskridande fusion inom gemenskapen är i dag i praktiken en omöjlighet av samma skäl som ett byte av sätesland är det.⁷⁷

3.4.2 Skatterättslig bedömning

Genom det skatterättsliga fusionsdirektivet⁷⁸ (fusionsdirektivet) ges möjlighet att genomföra gränsöverskridande fusioner, fissioner, verksamhetsavyttringar samt utbyte av aktier eller andelar, utan att de aktuella ombildningarna utlöser beskattning. Direktivet reglerar endast de skatterättsliga aspekterna. Eftersom nödvändig civilrättslig lagstiftning saknas är det endast verksamhetsavyttringar och andelsbyten som kan genomföras i praktiken. Följden är att det i vissa länder finns skatterättslig lagstiftning som reglerar gränsöverskridande fusioner, men ingen civilrättslig. Den skatterättsliga lagstiftningen går således inte att tillämpa fullt ut.⁷⁹ Vissa länder anser att eftersom det inte finns bolagsrättsliga regler på EG-nivå om gränsöverskridande fusioner och fissioner behöver de inte införliva direktivets regler i sin helhet när det gäller de områdena.⁸⁰ Många länder har dock valt att tillämpa reglerna även på rent inhemska transaktioner.⁸¹

I detta kapitel kommer fusionsdirektivets bestämmelser om gränsöverskridande fusioner beskrivas. Även om bolag i dag inte har någon nytta av direktivets bestämmelser avseende fusioner är det av vikt att känna

⁷⁴ Rådets tredje direktiv 78/855/EEG av den 9 oktober 1978 grundat på artikel 54.3 g i fördraget om fusioner av aktiebolag.

⁷⁵ Se ABL 14 kap. 1-2§§.

⁷⁶ KOM/84/727.

⁷⁷ Wymeersch, s. 662.

⁷⁸ Direktiv 90/434/EEG. I uppsatsen menas med fusionsdirektivet det skatterättsliga.

⁷⁹ Sverige har t.ex. i 37 kap. IL införlivat direktivets bestämmelser avseende gränsöverskridande fusioner.

⁸⁰ Så är t.ex. fallet i Tyskland, se Schulz, s. 337.

⁸¹ Ståhl och Persson, s. 222. Sverige är ett av länderna som valt att tillämpa reglerna på inhemska transaktioner.

till dem, eftersom de när europabolagsförordningen träder i kraft kommer att ha betydelse för europabolagen.

I artikel 2 i direktivet räknas tre olika former av fusioner upp: ett eller flera företag som går upp i ett annat befintligt bolag, två eller flera företag som går upp i ett nybildat företag, eller ett helägt dotterbolag som går upp i moderbolaget. I samtliga fall upplöses det/de överlåtande företagen utan att likvideras. Bolag definieras i artikel 3 i direktivet som ett bolag som räknas upp i bilagan, har sin skatterättsliga hemvist i en medlemsstat samt är skattskyldigt för vissa uppräknade skatter. Direktivets bestämmelser är ganska kortfattade. Huvudprincipen är att gränsöverskridande fusioner inte ska medföra omedelbar beskattning genom att uppskov medges enligt den s.k. kontinuitetsmetoden. Det överlåtande bolaget ska, enligt artikel 4, inte beskattas för övervärden hos överförda tillgångar. Det övertagande bolaget ska träda in i det överlåtande bolagets skattemässiga situation. Kontinuitet ska alltså råda mellan det överlåtande och det övertagande bolagets situation, gällande t.ex. tillgångars skattemässiga värde och anskaffningstidpunkt.⁸² Enligt artikel 5 i direktivet ska avsättningar och obeskattade reserver hos det överlåtande företaget föras över till det övertagande bolaget. Det finns emellertid ingen skyldighet för medlemsstaterna att föreskriva en rätt för det övertagande bolaget att överta gamla underskott och förluster i det överlåtande bolaget. Det sistnämnda är föremål för ett undantag, enligt artikel 6 i direktivet. Om en medlemsstat i sin nationella lagstiftning vid inhemska fusioner låter det övertagande bolaget ta över gamla underskott och förluster måste den göra så även vid fusioner som omfattas av direktivet.⁸³ En förutsättning för ovanstående skatteuppskov är att de överförda tillgångarna knyts till ett fast driftställe i det överlåtande bolagets hemstat.⁸⁴ Detta för att inte den staten ska förlora beskattningsrätten till de överförda tillgångarna. Tillgångar som före fusionen var knutna till ett fast driftställe i en annan medlemsstat är mer problematiskt. Enligt artikel 4 i direktivet får det överlåtande bolagets medlemsstat beskatta alla obeskattade värden i ett sådant driftställe som överförs genom fusionen.⁸⁵ Enligt artikel 10 får dock inte medlemsstaten där det fasta driftstället är beläget beskatta dessa värden.

Direktivets regler om fissioner, verksamhetsavyttringar och andelsbyten påminner i de flesta avseenden om dem som reglerar fusioner.⁸⁶

⁸² Ståhl och Persson, s. 239.

⁸³ Jmf med Ståhl och Persson, s. 239.

⁸⁴ Artikel 4 i direktivet. Det finns ingen definition av begreppet "fast driftställe" eller "permanent driftställe" (ingen betydelseskilnad mellan begreppen torde vara avsedd). Troligen syftar direktivets definition på definitionen i den aktuella medlemsstatens interna rätt och dess dubbelbeskattningsavtal. Vidare kan ledning hämtas i OECD:s modellavtal. Se Ståhl och Persson, s. 241.

⁸⁵ Ståhl och Persson, s. 240.

⁸⁶ Verksamhetsavyttring definieras i artikel 2 som: "en transaktion varigenom ett bolag utan att upplösas överför alla eller en eller flera av sina verksamhetsgrenar till ett annat bolag i utbyte mot värdepapper som representerar kapitalet i det bolag som tar emot de överförda tillgångarna" och andelsbyte som att: "ett bolag förvärvar en sådan andel i ett annat bolags kapital att det erhåller röstmajoritet i det bolaget". Det förvärvade bolagets andelsägare

Även på ägarnivån finns en princip om kontinuitet. En ägare som byter andelar i ett bolag mot andelar i ett annat skall inte beskattas för bytet. Istället skall de mottagna andelarna ges samma skattemässiga värde som de bortbytta hade.⁸⁷

I artikel 11 finns en bestämmelse om skatteflykt. Medlemsstaterna ges möjlighet att underlåta att tillämpa bestämmelserna om en företagsombildning har skatteflykt eller skatteundandragande som huvudsyfte eller ett av de huvudsakliga syftena.

Medlemsstaterna har inom området för företagsbeskattning valt mycket olika sätt att tekniskt reglera hur beskattning ska ske. Vidare är regelsystemen komplexa och detaljerade. Direktivet är däremot allmänt hållet. En intressant fråga är därför om medlemsstaterna vid införlivandet av direktivet får anpassa dess bestämmelser till den egna skattemiljön. Är det i så fall t.o.m. tillåtet att i vissa fall underlåta att tillämpa den föreskrivna skattefriheten? Svaret på den första frågan är enligt Ståhl och Persson att medlemsstaterna ska ha den rätten, eftersom slutresultatet är det viktiga. Den andra frågan är enligt dem svårare att besvara. För det fall implementeringen av direktivet skulle visa sig vara felaktig blir nästa fråga om vissa av dess bestämmelser kan ha direkt effekt. I så fall skulle direktivets bestämmelser kunna åberopas direkt. Artikel 4 (den grundläggande skattefrihetsbestämmelsen) kan enligt Ståhl och Persson ha direkt effekt. Den synes vara tillräckligt klar och precis. Det är emellertid, enligt dem, mer tveksamt om kravet på ovillkorlighet är uppfyllt. Frågan är intressant och har betydelse.⁸⁸ Om bestämmelsen har direkt effekt och det inte anses tillåtet för medlemsstaterna att underlåta att tillämpa skattefriheten har bolagen en större garanti för att uppskov verkligen medges på liknande grunder i de olika medlemsstaterna. Det troliga är att det inte är tillåtet att underlåta att tillämpa skattefriheten. Annars skulle hela syftet med direktivet förfelas. Frågan om kravet på ovillkorlighet är uppfyllt eller inte blir således än viktigare.

erhåller andelar i det förvärvande bolaget, varvid det förstnämnda blir dotterbolag till det sistnämnda.

⁸⁷Ståhl och Persson, s. 224.

⁸⁸Ibid, s. 224ff.

4 Historik kring europabolaget

Tanken med europabolag kom redan 1959, då professor Sanders vid Rotterdam School of Economics presenterade idén. Han blev ordförande i den expertgrupp som på kommissionens uppdrag skulle ta fram en stadga för europabolag. Dessa europabolag skulle inte lyda under någon nationell rätt utan under EG-rätt. Europabolag skulle kunna bildas, tillräckligt starka för att mäta sig mot de amerikanska och japanska multinationella företagen.⁸⁹

Expertgruppen var färdig med sitt förslag 1966 vilket utgjorde grunden för det förslag som kommissionen lade fram 1970.⁹⁰ Det var ett ambitiöst förslag med 284 artiklar. Den förslagna stadgan reglerade allt som hade med europabolaget att göra, t.ex. formerna för dess bildande, organisation, redovisning, arbetstagarrepresentation och beskattning. Bland de få saker som känns igen i dagens stadga är de sätten som bolaget bildas på.⁹¹ Ett reviderat förslag överlämnades 1975 till rådet, som tillsatte en grupp för att gå igenom förslaget. Efter att gruppen arbetat i sex år konstaterades att man inte kunde enas om centrala frågor rörande beskattning, regler om företagsgrupperingar, arbetstagarrepresentation samt den dualistiska organisationsformen⁹² som föreslogs. År 1982 avbröts diskussionerna.⁹³

Kommissionen lade fram ett nytt förslag till rådet 1989. Det var med sina 137 artiklar ett betydligt nedbantat förslag. Frågan om arbetstagarrepresentation reglerades i ett kompletterande direktiv, beskattningsfrågorna togs bort och valfrihet föreslogs mellan det monistiska och det dualistiska styrelsesättet. Den teknik man använde för att banta ner förslaget i förhållande till de tidigare var att i vissa delar hänvisa till nationell rätt och de fjärde, sjunde och åttonde bolagsdirektiven, vilka hade blivit antagna sedan de tidigare förslagen. Medlemsländerna kunde inte enas, varken om detta förslag eller det något reviderade som lades fram 1991. Den främsta stötestenen var hur arbetstagarrepresentationen skulle regleras. Efter ytterligare 10 års diskussioner enades man slutligen i oktober 2001 om den stadga som träder i kraft den 8 oktober 2004.⁹⁴

Det är en betydligt annorlunda stadga som antagits än den som först föreslogs. En av anledningarna att man till slut kunnat enas är att medlemsländernas lagstiftning liknar varandras i större utsträckning nu, mycket tack vare den harmonisering som skett.

⁸⁹ Edwards, s. 443f.

⁹⁰ COM (1970) 600 final, Proposal for a Council Regulation embodying a statute for the european company.

⁹¹ Se kap. 5.2.

⁹² Angående den dualistiska styrelseformen se kap. 5.3.

⁹³ Edwards, s. 445f.

⁹⁴ Ibid., s. 446ff.

5 Bolagsrättslig bedömning av europabolaget

5.1 Inledning

Europabolagen regleras i förordning (EG) nr 2157/2001.⁹⁵ Förordningar är direkt tillämpliga i medlemsländerna enligt artikel 249 EG. De ska, eller ens får, inte inkorporeras i nationell lagstiftning. I förordningen ges den rättsliga ramen för europabolaget, vilket är en gemenskapsrättslig associationsform som lyder direkt under EG- rättsliga regler. Det finns inget krav att de nationella bolagen ska ombildas till europabolag, utan de kommer att existera vid sidan av varandra.

Den rättsliga grunden för förordningen är artikel 308 EG istället för artikel 95 som europaparlamentet ville. Skillnaden är att europaparlamentet enligt artikel 308 bara ska höras, medan det enligt artikel 95 har möjligt att med absolut majoritet avslå förslag från rådet.

Enligt artikel 9.1 regleras europabolaget i första hand av bestämmelserna i förordningen och av bestämmelser i bolagets bolagsordning om förordningen uttryckligen tillåter det. Det är emellertid bara grunderna för europabolaget som regleras i förordningen. För det fall det saknas reglering i förordningen eller bolagsordningen (som är uttryckligen tillåten enligt förordningen) ska enligt artikel 9.1 c) tillämpas nationell lagstiftning som specifikt avser europabolag i första hand och lagstiftning för publika aktiebolag i europabolagets sätesland i andra hand. I sista hand regleras europabolaget av bestämmelser i bolagsordningen på samma villkor som ett nationellt publikt bolag. Europabolagen kommer således till stor del att regleras av nationell bolagsrätt. Lagbestämmelser som antas specifikt för europabolag måste vara i överensstämmelse med de bolagsrättsliga direktiven.⁹⁶ Nationell rätt är, som framgått av ovan, till viss del redan harmoniserad vad gäller bolagsrätten. Den blandning av EG-rättslig och nationell reglering som europabolagen innebär leder till att vi har att göra med lika många europabolagsformer som det finns medlemsländer.⁹⁷ Även om bolagsdirektiven är tillämpliga på europabolaget i den form de implementerats i respektive lands bolagsrätt, menar Werlauff att mycket talar för att förordningen jämförd med relevant bolagsdirektiv har direkt effekt.⁹⁸ Om hans antagande är riktigt innebär det att förordningen trots allt har ett tämligen stort övernationellt inslag. Jurisdiktionsproblem kan uppstå

⁹⁵ Rådets förordning (EG) nr 2157/2001 av den 8 oktober 2001 om stadga för europabolag (förordningen).

⁹⁶ Artikel 9.2 i förordningen.

⁹⁷ Ds 2003:15, s. 14.

⁹⁸ Werlauff i EBLR, s. 86f.

mellan de nationella domstolarna och EG-domstolen i gränslandet mellan nationell reglering och EG-reglering.⁹⁹

Förordningen är speciell eftersom den inte bara ger medlemsstaterna en möjlighet att stifta kompletterande lagar, utan även i vissa fall ålägger dem att göra det.¹⁰⁰ I Sverige har nyligen i en departementspromemoria lagts fram ett förslag till Lag om Europabolag samt övriga ändringar föranledda av förordningen.¹⁰¹ Jag kommer att hänvisa till förslaget i de delar där det kan fungera som exempel på nationell lagstiftning kring europabolagen.

Europabolagets främsta syfte synes enligt ingressen till förordningen vara att underlätta gränsöverskridande ombildningar av företag¹⁰² för att göra det möjligt att driva bolag med en europeisk dimension.¹⁰³ Det gränsöverskridande inslaget gör sig starkt gällande. Förutom att de olika formerna för bolagets bildande är nödvändiga regleringar för dess existens, precis som för ett nationellt bolag, utgör de även en stor del av själva syftet med europabolaget.

Ett europabolag är enligt artikel 1 i förordningen ett europeiskt publikt bolag som enligt artikel 10 i förordningen skall behandlas som ett publikt aktiebolag bildat i enlighet med lagstiftningen i det land där det har sitt säte. Europabolag får alltså inte särbehandlas i något avseende, mer än om det föranleds av förordningen.

Europabolagets aktiekapital skall uttryckas i Euro och uppgå till €120 000. Det är således ett stort aktiekapital jämfört med de 500 000 kr som krävs för ett svenskt publikt aktiebolag, ABL 1 kap. 3 §. Ett europabolag ska enligt artikel 12 registreras i det land där det har sitt säte. I Sverige är det PRV som föreslås vara ansvarig myndighet.¹⁰⁴ Europabolagets firma ska innehålla beteckningen SE, artikel 11. SE är en förkortning av Societas Europea.

Frågan om arbetstagarnas inflytande regleras inte i förordningen, utan i direktiv 2001/86/EG.¹⁰⁵

⁹⁹ Ebert, s. 189.

¹⁰⁰ Dejmek i ET, s. 720.

¹⁰¹ Ds 2003:15, Europabolag.

¹⁰² Förordningen, ingressen punkterna 1-4.

¹⁰³ Förordningen, ingressen punkt 7.

¹⁰⁴ Se Ds 2003:15, 8§ i lagförslaget om Europabolag.

¹⁰⁵ Rådets direktiv 2001/86/EG av den 8 oktober 2001 om komplettering av stadgan för europabolag vad gäller arbetstagarinflytande.

5.2 Bolagsrättsliga frågor vid bildande av ett europabolag

5.2.1 Allmänt

Ett svenskt aktiebolag bildas genom att en eller flera juridiska eller fysiska personer upprättar en stiftelseurkund med förslag till bolagsordning och tecknar aktier på stiftelseurkunden, ABL 2 kap. 1-5 §§. Ett europabolag kan inte bildas direkt på det sättet, utan är resultatet antingen av en fusion av flera företag, upprättandet av ett gemensamt dotter- eller holdingbolag till flera företag eller av en ombildning av ett nationellt företag till europabolag. Anledningen till att man valt att begränsa sätten varpå ett europabolag kan bildas är att man velat undvika att europabolagen används för att kringgå nationella skyddsregler, t.ex. om arbetstagarinflytande.¹⁰⁶ Ett europabolag kan alltså inte, till skillnad från ett svenskt aktiebolag, bildas direkt av fysiska personer. Förmodligen kommer det så småningom finnas färdigregistrerade europabolag att köpa ”off the shelf”, på samma sätt som det i dag är möjligt att köpa färdiga nationella bolag.¹⁰⁷

Detaljerna kring de olika formerna att bilda ett europabolag går jag igenom nedan, men det finns några gemensamma moment.

Europabolag kan bildas av bolag som är bildade enligt lagstiftningen i ett medlemsland och har sitt säte och huvudkontor i gemenskapen, artikel 2. I artikel 2.5 ges dock länderna en rätt att föreskriva att bolag i länder med huvudkontor utanför gemenskapen får delta i bildandet av ett europabolag om bolaget är bildat i överensstämmelse med lagstiftningen i en medlemsstat, har sitt säte i en medlemsstat och har faktisk och fortlöpande anknytning till ekonomin i en medlemsstat. I departementsförslaget till lag om Europabolag föreslås i 5 § att Sverige ska utnyttja den möjligheten.¹⁰⁸

I linje med det gränsöverskridande tänkandet ligger att det, enligt artikel 2 i förordningen, krävs att de medverkande bolagen omfattas av olika medlemsländers lagstiftning. För bildandet av europaholding- och dotterbolag räcker dock att minst två av bolagen sedan minst två år har ett dotterbolag som omfattas av lagstiftningen i en annan medlemsstat eller en filial belägen i en annan medlemsstat. Ett publikt bolag får vidare ombildas till ett europabolag om det sedan två år har haft ett dotterbolag som omfattas av lagstiftningen i en annan medlemsstat.

Ett europabolag kan självt bilda ett eller flera dotterbolag i form av europabolag.¹⁰⁹ Den möjligheten tar jag inte upp i följande kapitel.

¹⁰⁶ Werlauff i EBLR, s. 91.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ds 2003:15, s. 99f.

¹⁰⁹ Förordningen, artikel 3.2.

5.2.2 Bildande genom fusion

I vardagsspråket används ofta termen fusion i en mer vidsträckt mening, med innebörden att även förvärvande av aktiemajoriteten i ett annat bolag utan en formell sammanslagning avses.¹¹⁰ Här avses med fusion en formell sammanslagning.

Som framgått av ovan av kapitel 3.4 är en gränsöverskridande fusion inte en möjlighet i dag mellan två nationella publika bolag. Enligt artikel 2.1 i förordningen får publika aktiebolag, som omfattas av olika medlemsstaters lagstiftning, delta i bildandet av ett europabolag genom fusion. Om en fråga rörande fusionen inte är reglerad i förordningen ska bolagen som deltar i fusionen vara underställda lagstiftningen i den medlemsstat där de hör hemma som gäller för fusion av publika aktiebolag i enlighet med direktiv 78/855/EEG, det tredje bolagsdirektivet.¹¹¹

Fusionen kan genomföras antingen genom att ett bolag förvärvar ett eller flera andra företag, *fusion genom förvärv*, eller genom att två eller flera företag går upp i ett nybildat bolag, *fusion genom bildande av ett nytt bolag*.¹¹² Rättsverkningarna i det första fallet är att varje överlåtande bolags samtliga tillgångar och skulder överförs till det övertagande bolaget; aktieägarna i det överlåtande bolaget blir aktieägare i det övertagande bolaget; det överlåtande bolaget upphör att existera utan likvidation och det övertagande bolaget antar den juridiska formen av SE-bolag.

Rättsverkningarna i det andra fallet är att de fusionerande bolagens samtliga tillgångar och skulder överförs till SE-bolaget; aktieägarna i de fusionerande bolagen blir aktieägare i SE-bolaget och de fusionerande bolagen upphör att existera utan att likvideras.¹¹³

Processen kring fusionen är detaljerat beskriven i förordningen. Lednings- eller förvaltningsorganen i de fusionerande bolagen skall utarbeta ett fusionsförslag, innehållande bl.a. uppgift om europabolagets planerade säte, villkoren för tilldelning av aktier i europabolaget, europabolagets bolagsordning och information om hur arbetstagarinflytandet ska fastställas i enlighet med direktivet om arbetstagarinflytande.¹¹⁴ Fusionsförslaget granskas av experter som ska yttra sig för samtliga aktieägare, varefter förslaget ska godkännas av bolagsstämmorna i de fusionerande bolagen.¹¹⁵ De fusionerande bolagens borgenärer och rättighetsinnehavare skyddas av nationell lagstiftning avseende nationella fusioner i respektive land som de fusionerande bolagen lyder under. Medlemsstaterna får anta bestämmelser som avser att säkerställa skydd för minoritetsaktieägare som motsätter sig

¹¹⁰ Rodhe, s. 287.

¹¹¹ Artikel 18 i förordningen.

¹¹² Artikel 17 i förordningen.

¹¹³ Artikel 29.1-2 i förordningen.

¹¹⁴ Artikel 20 i förordningen.

¹¹⁵ Artiklarna 22 och 23 i förordningen.

fusionen¹¹⁶ Fusionens lagenlighet ska granskas av berörd myndighet och intyg utfärdas över att alla rättshandlingar och formaliteter fullgjorts.¹¹⁷

Medlemsstaterna får i sina lagstiftningar föreskriva att bolag inte får delta i bildandet av ett SE-bolag genom fusion om en behörig myndighet motsätter sig fusionen. Motsättandet får grundas endast på hänsyn till allmänintresset.¹¹⁸ En liknande reglering finns i artikel 8.14 om byte av sätesort. Diskussionen om detta nedan i kapitel 5.4 bör kunna tillämpas även på artikel 19 i förordningen.

5.2.3 Bildande av ett holdingbolag

Såväl publika som privata bolag får bilda SE-holdingbolag.¹¹⁹ Lednings- eller förvaltningsorganen i de bolag som tar initiativet till bildandet av ett SE-holdingbolag ska utarbeta likalydande förslag till bildandet av SE-holdingbolaget. Förslaget ska i de flesta delarna innehålla samma uppgifter som de aktuella i ett fusionsförslag enligt ovan.¹²⁰ Vidare ska förslaget granskas av oberoende experter som ska yttra sig för aktieägarna i de berörda bolagen. Bolagsstämman i vart och ett av de initiativtagande bolagen ska godkänna förslaget till bildande av SE-bolaget.¹²¹ Medlemsstaterna får anta bestämmelser som avser att säkerställa skydd för minoritetsaktieägare som motsätter sig bildandet samt för borgenärer och arbetstagare.¹²² Förfarandet påminner om det som är aktuellt vid bildandet av ett SE-bolag genom fusion, med den viktiga skillnaden att de deltagande bolagen vid bildandet av ett SE-holdingbolag inte upphör att existera.¹²³

5.2.4 Bildande av ett dotterbolag

Bolag och andra juridiska personer kan enligt artikel 2.3 i förordningen bilda ett gemensamt SE-dotterbolag genom att teckna aktier i detsamma. Deltagandet i bildandet av SE-dotterbolaget regleras av nationell rätt gällande bildandet av ett dotterbolag i form av ett publikt aktiebolag.¹²⁴ I departementsförslaget till lag om Europabolag föreslås att ekonomiska föreningar ska likställas med aktiebolag i artikel 2.3 i förordningen.¹²⁵

¹¹⁶ Artikel 24 i förordningen.

¹¹⁷ Artikel 25 i förordningen.

¹¹⁸ Artikel 19 i förordningen.

¹¹⁹ Artikel 2.2 i förordningen.

¹²⁰ Artikel 32 i förordningen. Dessutom ska enligt artikel 32.2 i förordningen förslaget innehålla ett fastställande av den lägsta andel aktier som vart och ett av de bildande bolagen måste tillskjuta för att SE-bolaget ska bildas. Den andelen skall bestå av aktier som berättigar till över 50% av de ordinarie rösterna.

¹²¹ Artikel 32 i förordningen.

¹²² Artikel 34 i förordningen.

¹²³ Artikel 32 i förordningen.

¹²⁴ Artikel 36 i förordningen.

¹²⁵ Ds 2003:15, s. 99.

5.2.5 Ombildning av publikt aktiebolag

Enligt artikel 2.4 i förordningen kan ett nationellt publikt aktiebolag ombildas till ett SE-bolag. Ombildningen får inte innebära att bolaget avvecklas eller att en ny juridisk person skapas. Vidare får inte bolagets säte flyttas i samband med ombildningen. Bolagets lednings- eller förvaltningsorgan skall lämna ett förslag till ombildningen vilket skall godkännas av bolagsstämman.¹²⁶

5.3 Organisation

Europabolagets organ är bolagsstämman och antingen ett tillsynsorgan och ett ledningsorgan (dualistiskt system) eller ett förvaltningsorgan (monistiskt system).¹²⁷ Därutöver får medlemsstaterna föreskriva att en verkställande direktör ska ansvara för den löpande förvaltningen på samma villkor som gäller för publika aktiebolag på denna medlemsstats territorium.¹²⁸

Det är bolaget självt som bestämmer om det vill organisera sig i det monistiska eller det dualistiska systemet, inte medlemsstaten. Det dualistiska har sin grund i den tyska aktiebolagsrätten och har ett ledningsorgan och ett tillsynsorgan.¹²⁹ Ledamöterna i ledningsorganet tillsätts och entledigas av tillsynsorganet. Ledningsorganet ansvarar för europabolagets ledning och förvaltning.¹³⁰ Förvaltningsorganet kontrollerar ledningsorganets förvaltning och får inte ha några befogenheter att vidta förvaltningsåtgärder. Ledamöterna i tillsynsorganet väljs av bolagsstämman.¹³¹ I det monistiska systemet utövar förvaltningsorganet ledning och förvaltning över bolaget. Dess ledamöter tillsätts av bolagsstämman.¹³² Förvaltningsorganet kan sägas motsvara styrelsen i ett svenskt aktiebolag.

Förordningen innehåller vissa grundbestämmelser om beslutsförhet och majoritetskrav i de olika bolagsorganen, men det är den nationella lagstiftningen som reglerar genomförandet och röstningsförfarandet.¹³³ Regler till skydd för minoritetsaktieägare avseende sammankallande till bolagsstämma och upptagande av punkter på dagordningen finns i artiklarna 55 och 56 i förordningen.

¹²⁶ Artikel 37 i förordningen.

¹²⁷ Artikel 38 i förordningen.

¹²⁸ Artikel 39 i förordningen. I förslaget till lag om europabolag föreslås att en verkställande direktör med ansvar för den löpande förvaltningen ska finnas både i bolag som organiserats monistiskt och dualistiskt, Ds 2003:15, s. 57.

¹²⁹ Ds 2003:15, s. 19.

¹³⁰ Artikel 39 i förordningen.

¹³¹ Artikel 40 i förordningen.

¹³² Artikel 43 i förordningen.

¹³³ Artiklarna 44, 50, 53, 54 och 56-59 i förordningen.

5.4 Bolagets säte och byte av sätesland

Ett europabolags säte måste, enligt artikel 7 i förordningen, vara beläget inom EU i samma medlemsstat som huvudkontoret. Med säte menas det registrerade sätet.¹³⁴ Definitionen av huvudkontor är en gemenskapsrättslig term, skild från medlemsstaternas egna tolkningar. I förordningen tas inte ställning för eller emot sätes- eller inkorporationsteorin. Den bör snarast ses som en kompromiss mellan bägge principerna.¹³⁵ Kommissionen menar att den valda regleringen är det enda sättet att övervaka att europabolaget inte används för t.ex. penningtvätt eller skattebedrägeri.¹³⁶

Ett europabolags säte får flyttas till en annan medlemsstat. En sådan flyttning skall inte medföra vare sig bolagets avveckling eller bildandet av en ny juridisk person.¹³⁷ Däremot måste bolagets bolagsordning anpassas efter det nya säteslandets lagstiftning. Ett förslag om flyttning skall upprättas av bolagets lednings- eller förvaltningsorgan. Det ska innehålla uppgift om det säte som föreslås, föreslagen bolagsordning, eventuella följder för arbetstagarinflytandet, tidsplan och eventuella rättigheter till skydd av aktieägare och/eller borgenärer.¹³⁸ Medlemsländerna får införa skyddsregler för minoritetsaktieägare som motsätter sig flyttning.¹³⁹ En domstol, notarie eller annan behörig myndighet i den medlemsstat där SE-bolaget har sitt säte ska utfärda ett intyg som slutgiltigt bekräftar att alla handlingar upprättats och alla formaliteter fullgjorts. SE-bolaget ska bl.a. visa den behöriga myndigheten att borgenärer och övriga rättighetsinnehavare är skyddade på ett betryggande sätt, i enlighet med kraven i frånflyttningslandet.¹⁴⁰ Det nya sätet kan åberopas mot tredje man när registreringen av SE-bolagets nya säte offentliggjorts och strykningen ur registret offentliggjorts i frånflyttningslandet.¹⁴¹

Sanktionen mot ett bolag som förlägger huvudkontoret i ett annat land än (det registrerade) säteslandet och inte följer anvisning att flytta antingen huvudkontoret eller sätet är hård. Bolaget försätts i likvidation, enligt artikel 64.2 i förordningen.

I artikel 8.14 i förordningen ges behöriga myndigheter i medlemsländerna möjligheten att motsätta sig flyttning av bolagets säte inom två månader från offentliggörandet av förslaget. Motsättandet får grundas endast på hänsyn till allmänintresset. Kravet ”allmänintresset” är lägre än t.ex. ”allmän ordning” (i artikel 46 EG). EG-domstolens praxis avseende allmän ordning kan således inte användas fullt ut. Behörig myndighet kan motsätta sig

¹³⁴ I den engelska versionen används ”registered office”.

¹³⁵ Roth, s. 191f.

¹³⁶ FAQ p. 6.

¹³⁷ Artikel 8.1 i förordningen.

¹³⁸ Artikel 8.2 i förordningen.

¹³⁹ Artikel 8.4 i förordningen.

¹⁴⁰ Artikel 8.7-8 i förordningen.

¹⁴¹ Artikel 8.10,12-13 i förordningen.

flyttningen med mindre vägande skäl. Skatteskal och arbetstagarnas intressen skulle kunna vara skäl att motsätta sig flyttningen, men får troligen inte innebära ett rent förbud mot flytten. Ett motsättande måste dock ha stöd i lagstiftning, får inte vara diskriminerande och får troligen inte vara riktat mot vissa kategorier av företag.¹⁴²

Ett SE-bolag som varit föremål för ett rättsligt förfarande rörande avveckling, likvidation, insolvens eller betalningsinställelse får inte flytta sitt säte.¹⁴³

Enligt artikel 69 a) i förordningen ska kommissionen, vilket beskrivs närmare i kapitel 5.5 nedan, framställa en rapport om eventuella ändringar av förordningen senast efter fem år. Möjligheten att medge att SE-bolag får ha sina huvudkontor och säte i olika länder tillhör en av de frågor som särskilt ska granskas. Det ger en möjlighet att utvärdera EG-domstolens kommande praxis avseende säteteorins förenlighet med fördraget.¹⁴⁴

Werlauff menar att förordningen p.g.a. Öberseeringdomen till viss del är obsolet och möjligen även i strid med artiklarna 43 och 48 EG.¹⁴⁵ Även Wooldridge är inne på samma linje. Han menar att kravet på att det faktiska och registrerade sätet måste vara i samma land strider mot principen i Öberseering och skulle kunna bedömas som stridande mot etableringsfriheten.¹⁴⁶ Roth menar dock att förordningen troligen stämmer överens med domstolens praxis. Lösningen finns, enligt honom, i p. 24 Daily Mail:

”Under dessa omständigheter kan man inte tolka artiklarna 52 och 58 i fördraget så att de ger nationella bolag rätt att flytta sätet för bolagsledningen och huvudkontoret till en annan medlemsstat och samtidigt bibehålla ställningen som bolag i den medlemsstat enligt vars lagstiftning de har bildats.”

Bolagen skulle alltså inte ha en rätt att behålla sin ställning som bolag i utflyttningsstaten när sätet flyttas. Däremot är skrivelsen förenlig med en rättighet att flytta sätet, med samtidig ändring av tillämplig lagstiftning.¹⁴⁷ Jag instämmer till viss del med Roth. Det är nämligen just det som förordningen föreskriver, en rättighet att flytta såväl det faktiska som registrerade sätet, *men* med samtidig ändring av tillämplig lagstiftning.

¹⁴² Werlauff i EBLR, s. 99f. Enligt artikel 8.14 2p har även nationell finansiell tillsynsmyndighet enligt gemenskapens direktiv rätten att motsätta sig ändring av säte. Detta förmodligen under samma förutsättningar som andra behöriga myndigheter, förutom kravet på stöd i lagstiftning, vilket ges direkt i förordningen, se Werlauff i EBLR, s. 100.

¹⁴³ Artikel 16 i förordningen.

¹⁴⁴ Werlauff i EBLR, s. 96.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Wooldridge, s. 235. Hans resonemang om att regeln eventuellt inte stämmer överens med etableringsfriheten bygger på och handlar om förordning 2137/85 om EEIG. Argumentet borde kunnas göra gällande även på europabolag, även om han märkligt nog menar att motsvarande bestämmelse inte finns i europabolagsförordningen, vilket det gör i artikel 64.

¹⁴⁷ Roth, s. 192f.

Frågan är dock i vilken mån principerna från Daily Mail kan tillämpas på europabolag.¹⁴⁸

Werlauff menar att europabolagens viktigaste funktion är just deras fullständiga rörlighet inom unionen.¹⁴⁹

5.5 Kommissionens utvärdering

Kommissionen skall senast fem år efter förordningens ikraftträdande förelägga en rapport om förordningens tillämpning och ge förslag på eventuella ändringar. Framförallt ska rapporten innehålla en analys av lämpligheten av att: medge att ett SE-bolag har sitt huvudkontor och sitt säte i olika länder, tillåta andra typer av fusion än de som anges i artikel 17.2 och tillåta bestämmelser i ett europabolags bolagsordning genom lagar som en medlemsstat antar som inte är tillåtna i ett nationellt publikt aktiebolags bolagsordning.¹⁵⁰

5.6 Övriga regleringar

I förordningen regleras inte redovisningsfrågor direkt utan det finns en hänvisning till nationell rätt som reglerar publika aktiebolag.¹⁵¹

Redovisningsfrågorna är dock till stor del redan harmoniserade genom direktiv.¹⁵² Frågor om avveckling, likvidation, obestånd och betalningsinställelse regleras på samma sätt.¹⁵³

Ett europabolag får, enligt artikel 66 i förordningen, ombildas till ett nationellt bolag som faller under lagstiftningen i den medlemsstat där det har sitt säte.

5.7 Bolagsrättslig analys av europabolaget

Europabolaget är en ny associationsform, vars betydelse och rättsliga form det är svårt att uttala sig om innan europabolagen funnits ett par år. En vanlig kritik mot europabolaget är att den förordning som nu antagits är urholkad och resultatet av alltför många kompromisser. Främst tar det sig uttryck i att förordningen inte reglerar många viktiga områden och i många avseenden hänvisar till nationell rätt. Kritiken är till viss del berättigad. Det är svårt att beskriva europabolaget som en enda associationsform, eftersom dess närmare utformning kommer att variera beroende på var det är

¹⁴⁸ Se mer om det i kapitel 6.3.

¹⁴⁹ Werlauff i EBLR, s. 98f.

¹⁵⁰ Artikel 69 i förordningen. Även frågan om domstolsbehörighet i artikel 8.16 tas upp i uppräknings i artikel 69.

¹⁵¹ Artikel 61 i förordningen.

¹⁵² Se Ds 2003:15, s. 20.

¹⁵³ Artikel 63 i förordningen.

registrerat. Vi kommer att se 15 olika former av europabolag. Jag anser emellertid inte att det är möjligt att avsluta bedömningen där. En jämförelse med alternativet är nödvändig. Inom EU i dag formerar sig företagen i koncerner med dotterbolag och filialer i de olika länderna. Anledningen är ofta skillnaderna i bolagsrättslig och skatterättslig reglering, vilka föranleder att det är omöjligt att agera i gemenskapen som ett enda bolag. Koncernkonstruktionerna innefattar ofta bolag som lyder under många olika länders lagstiftningar, med olika bolagsrättsliga regler, vilket förorsakar stora kostnader. Europabolagen tillhandahåller en lösning på det problemet genom att ett och samma bolag kan verka inom hela gemenskapen. Skillnaden mellan europabolag i de olika länderna kommer vara mindre än mellan de olika nationella bolagsformerna.

Europabolagsförordningens främsta förtjänster är att den möjliggör fusioner över gränserna och byte av land för bolagets registrerade och faktiska säte. Som visats i kapitel 3 är situationen för dagens nationella aktiebolag osäker och bristfällig vad gäller möjligheten att fusionera och flytta över gränserna. Den rimligaste tolkningen av EG-domstolens praxis är att medlemsländerna idag kan lägga restriktioner på bolagens möjlighet att flytta från landet, medan de måste erkänna bolag som flyttar till landet. Begränsningar i det senare fallet är bara motiverade av hänsyn till allmänintresset. Vidare har ingen av anknytningspunkterna i artikel 48 EG givits företräde. Situationen är ohållbar och ologisk, men det är så rättsläget är för tillfället. Förordningen är tydlig och erbjuder en lösning på problemet. Dess svaghet är att huvudkontoret inte får förläggas till en annan stat än den där bolaget är registrerat. Det har de nationella bolagen större möjlighet till. Genom Centros- och Überseeringdomarna är numera möjligheten till ”forum shopping” stor, d.v.s. möjligheten att välja vilket lands bolagsrättsliga lagstiftning man vill lyda under.¹⁵⁴ Jag kan se två faktorer som minskar den möjligheten. Den ena är att EG-domstolen fortfarande inte underkänt hemlandets möjlighet att lägga restriktioner på emigrerande bolag. Det andra är att möjligheten främst står till buds för företag som ska starta sin verksamhet. Rättsfallen Centros och Überseering har minskat förordningens betydelse något, genom att ge bolagen möjligheten att vid uppstarten av verksamheten välja den mest attraktiva nationella bolagsformen och därefter förlägga det faktiska sätet, huvudkontoret, i det landet där verksamheten ska bedrivas. Det är dock fortfarande inte möjligt att flytta ett existerande bolag till ett annat land med samtidig ändring av tillämplig lagstiftning. Om de fjortonde och tionde bolagsdirektiven skulle antas blir situationen en annan. Då skulle gränsöverskridande fusioner och byte av både det registrerat och faktiska sätet kunna genomföras. Som rättsläget är nu har dock europabolagen en funktion att fylla, med lösningar på problem som inte domstolen löst. En svaghet i förordningen är att det med nuvarande lydelse

¹⁵⁴ Det är möjligt att se möjligheten till ”forum shopping” antingen som något positivt eller negativt. Konkurrens mellan staterna kan leda antingen till att staterna tvingas till kontinuerlig anpassning och förbättring av sin bolagsrättsliga lagstiftning eller en osund kamp där länderna bara tävlar om att ha de mest tillåtande reglerna.

inte är möjligt för två europabolag eller ett nationellt bolag och ett europabolag att fusionera.

Europabolaget kommer troligen initialt att möta ett psykologiskt motstånd, eftersom associationsformen är ny och okänd. Dess grundstruktur kommer emellertid vara likadan inom unionen. Nationella bolag som används i upplägg liknande det i Centros är mer eller mindre okända för det landets lagstiftning till vilket bolaget flyttar sitt faktiska säte. En viss skepsis mot förordningens genomslagskraft och det förväntade begränsade antalet europabolaget märks från bl.a. svenskt håll.¹⁵⁵

Ett problem som europabolagsförordningen inte löser är situationen då ett bolag bara vill flytta bara sitt huvudkontor, föranlett t.ex. av skattemässiga överväganden. Efter Centros-domen finns den möjligheten för de nationella bolagen, om än med vissa begränsningar.

En intressant fråga är om förordningen stämmer överens med domstolens praxis. Jag anser att den gör det. Slutsatsen från Centros och Überseering måste vara att medlemsländerna inte får vägra att registrera filialer till bolag grundade i enlighet med annan medlemsstats lagstiftning samt att de måste erkänna dem som rättssubjekt. Ett europabolag agerar obehindrat som ett och samma bolag inom unionen. Medlemsländerna är bundna av förordningen och måste erkänna ett europabolag, oavsett var det är registrerat. Jag har svårt att se hur kravet att det faktiska och registrerade sätet måste vara i samma land skulle strida mot principen i Überseering. Ett europabolags faktiska säte får inte flyttas från landet där det är registrerat, om inte det registrerade sätet flyttas samtidigt. Det blir alltså aldrig aktuellt för en medlemsstat att neka en registrering av ett europabolag eller att underkänna dess rättssubjektivitet.

För att förstå europabolaget som konstruktion bör man ha i åtanke att förordningen bara utgör en del i kommissionens arbete med förverkligandet av den inre marknaden. Förordningen är resultatet av en kompromiss och löser inte alla problem, men genom en kombination av harmonisering genom direktiv och införande av överstatliga bolagsformer kan arbetet gå snabbare fram. Lösningssmodeller som fungerar på t.ex. europabolaget kan sedan användas för samtliga företag.

Det starka gränsöverskridande inslaget i kombination med det tämligen högt ställda aktiekapitalet gör att europabolaget främst är ett alternativ för större bolag.

Förordningen träder i kraft först år 2004, varför det är svårt att uttala sig om utvecklingen av europabolagen. Vissa iakttagelser och antaganden finns det dock utrymme för.¹⁵⁶ Fem år efter förordningens ikraftträdande ska kommissionens utvärdering läggas fram. Det första intressanta området som

¹⁵⁵ Ds 2003:15, s. 89f.

¹⁵⁶ De skatterättsliga delarna återfinns i kapitel 6.6.

ska analyseras är möjligheten att medge att bolagen har sina huvudkontor och registrerade säten i olika länder. Domstolens kommande praxis kan komma att förändra läget för europabolagen. Min uppfattning är att det vore till fördel för europabolagen om den möjligheten ges. Etableringsfriheten skulle garanteras till fullo och europabolagen skulle kunna tjäna som exempel för övriga bolag och på så vis driva utvecklingen framåt. Det andra intressanta området är möjligheten för medlemsstaterna att i sin lagstiftning som gäller specifikt för europabolagen tillåta bestämmelser i bolagsordningen som inte är tillåtna för nationella bolag. Om det skulle bli verklighet och länderna utnyttjade möjligheten att ge europabolagen mer frihet kan bolagsformen bli mycket attraktiv.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Werlauff i EBLR, s. 88.

6 Skatterättslig bedömning av europabolaget

6.1 Inledning

I p. 20 i ingressen till förordningen sägs explicit att den inte omfattar skatterätt. Bestämmelserna i medlemsstaternas lagstiftning ska tillämpas, bl.a. avseende skatterätt. I tidigare förslag till europabolagsförordningar har, i olika omfattning, skatterättsliga frågor reglerats. Europabolagen kommer alltså att beskattas som vilket nationellt aktiebolag som helst. Skatterättsligt intressanta frågor uppkommer emellertid vid bildandet av europabolaget, byte av sätesort samt eventuellt i viss mån vad gäller beskattningen av filialer. Vidare finns mycket intressanta möjligheter att använda europabolagen som pilotprojekt för en enhetlig beskattning inom unionen. Det kommer kort att beröras i kapitel 6.5.

6.2 Skatterättsliga frågor vid bildande av ett europabolag

6.2.1 Allmänt

Delade meningar råder om det krävs att fusionsdirektivet kompletteras i bilagan med listan över vilka bolag den omfattar. Vissa, t.ex. kommissionen,¹⁵⁸ menar att listan måste kompletteras med europabolag. Andra menar att europabolag automatiskt borde falla in under direktivet, eftersom det är en bolagsform som skapats genom en förordning och därför är en pan-europeisk rättsfigur.¹⁵⁹ Frågan måste utredas och lösas innan förordningen träder i kraft.

6.2.2 Bildande genom fusion

En gränsöverskridande fusion mellan bolag blir, som framgått av ovan, möjlig genom europabolagsförordningen. Fusionsdirektivets bestämmelser kan således för första gången till fullo användas, enligt vad som beskrivits i kapitel 3.4.2. Vissa tillägg kan komma att behövas i direktivet och i viss utsträckning kompletterande lagstiftning i medlemsländerna. En del av ändringarna och tilläggen är ett måste, medan vissa är önskvärda för att ge bästa effekt.

¹⁵⁸ FAQ, p. 8.

¹⁵⁹ Eicker, s. 155. I artikeln påstås felaktigt att europabolaget skapats genom ett direktiv, men det torde vara ett skrivfel och författaren menar troligen en förordning.

De två sätten att bilda ett europabolag genom fusion som beskrivs i förordningen¹⁶⁰ täcks bägge av direktivets bestämmelser.¹⁶¹ Vid bildandet av ett europabolag kan emellertid flera bolag från samma medlemsstat ingå (givetvis måste fortfarande bolag från olika länder också ingå). Fusionsdirektivet täcker inte de fallen. Således kan de i fusionen ingående bolagen komma att behandlas olika skattemässigt.¹⁶²

Vissa länder har, som berördes ovan, ännu inte implementerat fusionsdirektivet i dess helhet. Förordningen är direkt tillämplig i medlemsstaterna och den innebär klart och tydligt att gränsöverskridande fusioner ska vara möjliga. Medlemsstaterna måste för att förordningen ska kunna följas snarast implementera direktivet i dess helhet.¹⁶³ I nationell lagstiftning kan även ytterligare förändringar komma att krävas för att europabolag ska omfattas av lagstiftningen.

6.2.3 Bildande av ett holdingbolag

Vid bildandet av ett SE-holdingbolag bidrar de deltagande bolagen med sina aktier och får i utbyte aktier i det bildade SE-holdingbolaget. De bildande bolagen behöver inte nödvändigtvis vara från olika medlemsländer utan det räcker att bolagen har en filial eller sedan minst två år har haft ett dotterbolag beläget i en annan medlemsstat. Det kan alltså vara två eller fler bolag från samma medlemsstat som bildar SE-holdingbolaget.

Fusionsdirektivets artikel 8 föreskriver att ett sådant utbyte av aktier inte ska leda till omedelbar beskattning, under samma förutsättningar som gäller vid en gränsöverskridande fusion.

Eftersom fusionsdirektivet, enligt artikel 1, endast reglerar gränsöverskridande operationer täcker det inte situationen där bolag från samma land bildar ett SE-holdingbolag. Nationell skatterätt kommer således att reglera den situationen. I de flesta fallen bör inte det leda till några problem eftersom länderna i regel valt att tillämpa direktivets regler även på rent nationella operationer. Om två bolag från samma medlemsstat bildar ett SE-holdingbolag, men aktieägarna tillhör en annan medlemsstat, kommer skattekonsekvenserna variera beroende på den senare medlemsstatens lagstiftning.¹⁶⁴

6.2.4 Bildande av ett dotterbolag

Bildande av ett SE-dotterbolag borde inte leda till några särskilda beskattningsåtgärder. De bildande bolagen tillskjuter aktiekapital och

¹⁶⁰ Fusion genom förvärv eller genom bildande av ett bytt bolag, artikel 17 i förordningen.

¹⁶¹ Mattsson i SSL, s. 239.

¹⁶² Ibid., s. 239.

¹⁶³ Schulz, s. 338.

¹⁶⁴ Mattsson i SSL, s. 240f.

erhåller aktier i motsvarande utsträckning. Bolaget beskattas sedan som ett vanligt bolag. Jag kan inte se att själva bildandet av ett SE-dotterbolag kan leda till några skattekonsekvenser i sig.¹⁶⁵ Efterföljande transaktioner mellan moder- och dotterbolag kan bli föremål för olika typer av beskattning på samma villkor som för ett vanligt dotterbolag enligt nationell lagstiftning.

6.2.5 Ombildning av publikt aktiebolag

Ett publikt bolag får enligt artikel 2.4 i förordningen ombildas till ett europabolag. Ombildningen innebär inte att bolaget avvecklas eller att en ny juridisk person skapas, enligt artikel 37.2 i förordningen. Nationella skatteregler reglerar ombildningen, eftersom fusionsdirektivet inte omfattar operationen. Det är viktigt att medlemsstaterna ser över sin lagstiftning för att se hur en dylik ombildning kommer att betraktas. Eftersom bolaget inte avvecklas eller en ny juridisk person bildas borde dock inga beskattningkonsekvenser uppstå.¹⁶⁶

6.3 Skatterättsligt hemvist och beskattning vid byte av hemvist

Ett europabolag kan inte flytta bara sitt faktiska eller registrerade säte. Det kan byta nationalitet, men det förutsätter att både det faktiska och registrerade sätet flyttas. Således blir det möjligt att även byta skatterättslig hemvist, oavsett vilka kriterier de enskilda medlemsstaterna använder för att avgöra hemvistet. De hinder avseende byte av skatterättslig hemvist som konstaterats i kapitel 3.3.2 finns inte för europabolag. Byte av ett europabolags nationalitet och skatterättslig hemvist kan emellertid utlösa olika beskattningkonsekvenser för bolaget, framförallt i form av uttagsbeskattning.

De få länder som idag tillåter att bolag flyttar har strikta skatteregler, med följderna att skattesituationen måste ”lösas vid gränsen” för att bolaget ska få flytta.¹⁶⁷ Fusionsdirektivet är inte tillämpligt på situationen när ett bolag ska flytta. Eftersom inte heller förordningen innehåller skatteregler är det de enskilda medlemsstaterna som själva väljer hur de vill reglera situationen för europabolagen. För länderna handlar det om att skydda skattebasen, men frågan är vad som ska skyddas. En flytt av det registrerade sätet (och därmed det faktiska) innebär inte i sig att skulder och tillgångar flyttas till en annan medlemsstat. Ofta finns dessa kvar bundna till ett fast driftställe i frånflyttningsstaten. Eftersom bolaget i frånflyttningsstaten inte längre är obegränsat skattskyldig försvinner möjligheten för den staten att beskatta

¹⁶⁵ Schulz konstaterar t.ex. att ett SE-dotterbolag kan bildas i Tyskland utan några beskattningkonsekvenser, se Schulz, s. 339.

¹⁶⁶ Mattsson i SSL, s. 241.

¹⁶⁷ Wymeersch, s. 693.

inkomster från andra länder.¹⁶⁸ På sin höjd kan frånflyttningsstaten i egenskap av källstat behålla primär beskattningsrätt avseende inkomster härrörande från ett fast driftställe.

Wymeersch menar att det kan ifrågasättas om uttagsbeskattning när ett europabolag flyttar är i överensstämmelse med etableringsfriheten. Ifrågasättandet förutsätter att skattebasen fortsatt knyts till ett fast driftställe. Hans slutsats är att eftersom åtminstone huvudkontoret måste flyttas uppstår trots allt viktiga skattekonsekvenser. Artikel 8.14 i förordningen innebär att ”behörig myndighet” kan motsätta sig en flyttning av ett bolag om det grundas på ”hänsyn till allmänintresset”. En medlemsstats skattemyndighet borde enligt honom kunna vara en sådan myndighet. Eftersom en flytt av huvudkontoret medför viktiga skattekonsekvenser verkar han mena att en dylik flytt skulle kunna medföra att skattemyndigheten kan motsätta sig flytten ”med hänsyn till allmänintresset”.¹⁶⁹ Det är oklart om Wymeersch menar att de ”viktiga skattekonsekvenserna” är bytet av skatterättslig hemvist eller överföringen av de skatterättsliga värden som själva flytten av huvudkontoret kan innebära. Den senare tolkningen skulle enligt min mening leda till direkt felaktiga resultat. Jag har svårt att se hur så stora värden skulle kunna överföras så att det skulle berättiga skattemyndigheten att motsätta sig flytten med hänsyn till allmänintresset.

Vidare ställer jag mig tveksam till om artikel 8.14 i förordningen verkligen syftar till att ge nationella skattemyndigheter möjligheten att motsätta sig en flytt av skatteskal, mer än i undantagsfall. Förordningen ger europabolagen en direkt rättighet att flytta det registrerade sätet under förutsättning att även det faktiska sätet flyttas samtidigt. Möjligheten att motsätta sig en sådan flytt får grundas endast på hänsyn till allmänintresset. Även om det är ett lägre ställt krav än ”allmän ordning” får det anses vara ett tämligen högt ställt krav. I rättsfallet Daily Mail uttalar domstolen att

”...bolag, till skillnad från fysiska personer, är enheter som bildats i överensstämmelse med en rättsordning och, på gemenskapsrättens nuvarande stadium, i överensstämmelse med en nationell rättsordning. De existerar endast i kraft av de olika nationella lagstiftningarna som reglerar bildandet av dem och deras funktion.”

Det ansågs vara i överensstämmelse med etableringsfriheten att skattemyndigheten kunde hindra ett bolag att flytta sitt faktiska säte. Rättsfallets tillämplighet på europabolag kan ifrågasättas, eftersom det handlar om ett nationellt bolag. Europabolagen existerar inte i kraft av de nationella lagstiftningarna utan tack vare en EU-förordning. Det finns all anledning att tro att EG-domstolen skulle underkänna liknande restriktioner mot europabolag. Min uppfattning är nämligen att artikel 8.14 i förordningen inte bör kunna användas av skattemyndigheterna för att motsätta sig en flyttning, bara på den grunden att skatteunderlag flyttas från landet. Det går emot en stor del av syftet med förordningen.

¹⁶⁸ Mattsson i SSL, s. 244.

¹⁶⁹ Wymeersch, s. 693f.

Nationella skatteregler som syftar till att beskatta ett bolag vid likvidation träffar inte ett utflyttande europabolag, eftersom det varken likvideras eller uppstår som en ny juridisk person.¹⁷⁰ Det finns idag däremot inget hinder mot att en medlemsstat beskattar ”dolda reserver” när ett bolag flyttar sitt skatterättsliga hemvist från landet.

Beskattningskonsekvenserna i tillflyttningslandet är enklare att överblicka. Ett nationellt bolag som flyttar till en medlemsstat och har ett fast driftställe i den staten kan råka ut för att det fasta driftstället beskattas som om det likviderats och dess tillgångar överflyttats till det inflyttande bolaget. Situationen kan uppstå i länder som tillämpar säteteorin, eftersom det inflyttande bolaget ses som en ny juridisk person. Den typen av beskattning kan inte träffa ett inflyttande europabolag, eftersom det inte likvideras eller nybildas.¹⁷¹

Även om en flytt av ett europabolag inte omfattas av fusionsdirektivet påminner många av operationerna, om man ser till skatteeffekterna, om de som omfattas av fusionsdirektivet. Regler liknande dem i fusionsdirektivet vore lämpliga även för flytt av europabolag. Ett skatteuppskov liknande det i artikel 4 i fusionsdirektivet är en lämplig lösning för flyttande europabolag. Samma förbehåll avseende att tillgångarna i frånflyttningslandet knyts till fast driftställe borde garantera att länderna inte förlorar skatteunderlag.¹⁷²

Även artikel 10 i fusionsdirektivet skulle passa vid en bolagsflytt. Det är aktuellt i situationen då ett bolag som flyttar har ett fast driftställe i ett annat land än från- och tillflyttningslandet. En tillämpning liknande den i artikel 10 skulle ha följden att staten där det fasta driftstället finns avsäger sig att beskatta det detsamma.

En intressant fråga är hur dubbelbeskattningsavtalen kommer tillämpas på europabolagen. I samband med en flytt av bolaget är det främst ”tie-breakreglerna” som är i fokus. Frågan är om de behövs för att avgöra skatterättslig hemvist för europabolagen, i de fallen då dubbel hemvist är för handen. Jag kan inte se när ett europabolag skulle kunna anses ha dubbelt skatterättsligt hemvist. Eftersom det faktiska och registrerade sätet måste vara i samma land bör bolaget även ha sitt skatterättsliga hemvist i det landet.

6.4 Löpande beskattning

Eftersom beskattningsfrågorna inte regleras i förordningen ska europabolagen beskattas enligt nationella skatteregler som vilket multinationellt bolag som helst. De problem som dagens nationella bolag ställs inför kommer även att drabba europabolagen. Förutom att

¹⁷⁰ Schulz, s. 339.

¹⁷¹ Ibid, s. 340.

¹⁷² Mattsson i SSL, s. 244f.

europabolagen blir de första bolagen som fullt ut kommer att kunna dra fördelar av fusionsdirektivet samt att möjligheten till att byta skatterättsligt hemvist ökar är skillnaderna mycket få.

Europabolagets styrka är att det kan agera som ett enda bolag inom hela unionen. Det är inte nödvändigt att upprätta komplicerade koncernbildningar. Även om det är fullt möjligt att tänka sig koncernbildningar med SE-dotterbolag i olika länder där det bara ingår europabolag, eller där europabolag ingår som bolag i ”vanliga” koncerner måste ändå en fördel ligga i enkelheten med ett enda bolag verksamt inom hela unionen. Samma bolagsrättsliga regler kommer gälla för bolaget i samtliga länder vilket leder till lägre administrativa kostnader och lägre transaktionskostnader överhuvudtaget. Enligt vissa rapporter skulle de europeiska bolagen kunna spara €30 miljarder per år på att verka i europabolagsformen.¹⁷³

Fördelarna skattemässigt är däremot mindre. Europabolagets verksamheter i andra medlemsstater än det där det är registrerat kommer beskattas som fasta driftställen under samma förutsättningar som för ett nationellt bolag med verksamhet i en annan stat (för det fall det inte är organiserat som en koncern med dotterbolag). Europabolaget blir således obegränsat skattskyldigt i hemstaten. Om det finns verksamhet i andra länder kan denna ses som ett fast driftställe och den staten kan i egenskap av källstat behålla den primära beskattningsrätten för den del av bolagets inkomster som är hänförlig till det fasta driftstället. Dubbelbeskattning undviks oftast tack vare dubbelbeskattningsavtal, enligt någon av de förekommande metoderna (exemptionmetoden respektive credit of tax metoden).¹⁷⁴

Kommissionen tar upp en fördel med att ha verksamheten organiserad som ett europabolag med filialer i andra medlemsstater jämfört med en traditionell koncernbildning. Om staten där europabolaget är registrerat beskattar ”world wide” kan det vara möjligt kvitta förluster hos ett fast driftställe mot en vinst hos ett annat. Det är sällan möjligt för ett moderbolag som agerar som en oberoende enhet mot likaledes oberoende dotterbolag.¹⁷⁵

Moder/dotterbolagsdirektivet möjliggör, med särskilda villkor, skattefri utdelning från dotterbolag till moderbolag (alternativt om utdelningen beskattas ska den skatt som dotterbolaget erlagt på den underliggande vinsten avräknas från skatt på utdelningen). Särskilt europaholdingbolag med dotterbolag i olika medlemsländer kommer att kunna dra nytta av direktivet. Värt att notera är dock att moder/dotterbolagsdirektivet bara är tillämpligt på transaktioner mellan vissa uppräknade typer av bolag. Andra

¹⁷³ Eicker, s. 154.

¹⁷⁴ Se Skoog, s. 263 (artikeln handlar inte om europabolag). Vid exemptionmetoden avstår hemviststaten från att beskatta inkomsten hänförlig till det fasta driftstället, medan hela den utländska inkomsten beskattas vid credit of tax metoden. I det senare fallet avräknas den i källstaten erlagda skatten från den i hemviststaten framräknade skatten.

¹⁷⁵ FAQ, p.8.

associationer än de i direktivet uppräknade bolagen kan bilda europadotterbolag. Direktivet kommer således inte vara tillämpligt vid utdelningar mellan europadotterbolag och den typen av andra associationer.¹⁷⁶

Europabolagsförordningen kan komma att medföra fler konsekvenser än de som jag tagit upp. Hur kommer t.ex. europabolagen behandlas enligt gällande dubbelbeskattningsavtal? Denna och säkerligen fler frågor måste utredas innan förordningen träder i kraft.

6.5 Framtidsförslag

Ett omfattande arbete pågår inom EU med att underlätta och förbättra bolagens möjligheter till gränsöverskridande verksamhet inom unionen, med avseende på de skattehinder som finns. Kommissionen har lämnat förslag på åtgärder både på kort och på lång sikt. De kortsiktiga syftar till harmoniseringsåtgärder inom givna ramar med de olika skattesystem som finns. De mer långsiktiga förslag som kommissionen presenterat bygger på en konsoliderad bolagsskattebas för de europeiska bolagen, i kombination med en lämplig fördelningsmekanism mellan staterna. Skattesatserna skulle fortsatt bestämmas av medlemsstaterna.¹⁷⁷

Europabolagens utsikter att bli en framgångsrik och eftertraktad bolagsform är enligt kommissionen avhängigt av att de även blir attraktiva från skattehänseende. Det innebär inte bara att nuvarande gemenskapslagstiftning ska bli tillämplig på europabolagen, utan även att de olika framtidsförslag som presenterats för bolagsbeskattningen inom EU skulle kunna prövas på europabolagen.¹⁷⁸ Europabolagen skulle således kunna fungera som försöksprojekt för framtida bolagsskattemodeller inom EU, både i syfte att göra europabolagen attraktiva som associationsform och att testa de olika modellernas hållbarhet.

6.6 Skatterättslig analys av europabolaget

Europabolaget är på samma gång enkelt och svårt att beskriva som skattesubjekt. Det är i stort sett identiskt med ett nationellt aktiebolag ur skattehänseende. Samtidigt öppnas nya möjligheter tack vare de bolagsrättsliga förändringarna. Det är just möjligheten att byta skatterättsligt hemvist och att kunna utnyttja fusionsdirektivets skatteuppskovsregler som är de intressanta fördelarna med europabolaget, från en skatterättslig synvinkel. I övrigt kan inte jag se några större fördelar.

¹⁷⁶ Schulz, s. 340.

¹⁷⁷ Kom (2001) 582, s. 16ff.

¹⁷⁸ Kom (2001) 582, s. 19.

För att kunna enas om en förordning var man tvungen att kompromissa och hänvisa till nationell rätt i många delar, t.ex. avseende skatterätten. Resultatet är att förordningen endast löser ett par problem. Det mest intressanta som återstår ur skattehänseende är egentligen bara möjligheten att genomföra gränsöverskridande fusioner.

Det är upp till de enskilda medlemsstaterna att reglera europabolagen skatterättsligt och det är vissa områden som de måste se över och reglera. Hur ska t.ex. reglerna för beskattning i samband med flytt av bolag se ut? En enligt mig lämplig lösning är att använda samma lösning som fusionsdirektivet föreskriver för gränsöverskridande fusioner. Det skulle alltså innebära ett skatteuppskov under förutsättning att tillgångarna efter flytten knyts till ett fast driftställe i frånflyttningslandet. Även om förfarandet inte är den enklaste eller bästa lösningen på lång sikt är det en bra kortsiktig lösning för bolagen. Möjligheten att flytta bolaget kan annars i praktiken bli värdelös för europabolagen om det skulle medföra avsevärda skattekonsekvenser.

Europabolagen kommer att möta samma problem som dagens bolag, med beskattning enligt olika regler i de medlemsstater det är verksamt. Vidare är möjligheten till resultatutjämnning mellan verksamheterna i de olika länderna begränsad. Även om det är samma bolag rent bolagsrättsligt är den skatterättsliga bedömningen fortfarande nationell. Många har hävdad att europabolaget inte kommer bli en framgångsrik och attraktiv associationsform om det inte även är skatterättsligt förmånligt att bilda europabolag. Det stämmer förmodligen. Vissa menar dock att det är bra att det inte finns några särskilda skatteregler för europabolagen, eftersom det hade lett till en diskriminering mot de små och medelstora företagen som inte kan organisera sig som europabolag.¹⁷⁹ Det är emellertid enligt mig ett dåligt argument. För det första har det inte med frågan om europabolagens attraktionskraft att göra. För det andra finns redan diskussioner om en europeisk bolagsform lämplig för mindre företag. Samma förmånliga skatteregler skulle kunna tillämpas även på dem. Tanken med europabolaget är inte att konkurrera ut existerande bolagsformer, utan att föra harmoniseringsarbetet i stort framåt.

Den stora nyheten skatterättsligt är som sagt att fusionsdirektivets bestämmelser blir tillämpliga på europabolagen. Även fusionsdirektivet är en kompromisslösning, med svagheter. Rörligheten begränsas av det faktum att överförd egendom måste knytas till fast driftställe. Det hade varit en mer långsiktig och framåtskridande lösning om gränsöverskridande fusioner hade kunnat genomföras på samma villkor som nationella fusioner. Som situationen ser ut hade det dessvärre varit en omöjlighet. De nationella skattebaserna måste med dagens nationella system skyddas.

I uppsatsen finns inte mycket utrymme för en längre diskussion om framtidens skattemodeller för företagsbeskattning inom unionen. Min

¹⁷⁹ Se t.ex. Schulz, s. 340f.

uppfattning är dock att europabolagens attraktionskraft som associationsform hade ökat om man hade inlett ett pilotprojekt där något av förslagen till en konsoliderad bolagsskattebas prövats på europabolagen. Vidare hade det kunnat driva utvecklingen i stort framåt mot en mer harmoniserad företagsbeskattning. Det hade gynnat de europeiska företagen.

7 Sammanfattande analys

Dagens bolag möter en mängd problem vid gränsöverskridande aktivitet inom unionen. Problemen finns bolagsrättsligt främst inom två områden. För det första är gränsöverskridande omstruktureringar och flytt av bolag i det närmaste omöjligt, i varje fall utan att bolagen måste likvideras och startas upp på nytt. För det andra måste bolagen formera sig i olika koncernkonstellationer för att kunna agera i de olika medlemsstaterna, vilket medför stora administrativa kostnader.¹⁸⁰ Skatterättsligt finns fler problem. Bolagen möter, vad gäller den direkta företagsbeskattningen, olika skattesystem i de olika länderna. Harmoniseringsarbetet har inte nått särskilt långt, eftersom beslut kräver enighet. Möjligheten till resultatutjämning mellan enheter i olika länder är begränsad. Fusionsdirektivet får inte full genomslagskraft, eftersom nödvändig civilrättslig lagstiftning saknas. Vidare får en företagsflytt stora skattekonsekvenser.

Europabolagsförordningen tillhandahåller lösningar på en del av problemen. Dess stora förtjänst är att ett europabolag kommer att kunna agera som ett enda bolag inom hela unionen. Vidare kommer gränsöverskridande fusioner och flytt av bolag att kunna genomföras. Den stora fördelen skatterättsligt är att fusionsdirektivets bestämmelser kommer att kunna användas. Vidare kommer det skatterättsliga hemvistet kunna flyttas i större utsträckning än vad som är möjligt för ett nationellt bolag.

Europabolaget som associationsform kommer emellertid i de flesta avseenden att möta samma problem som dagens nationella bolag. Förordningen är en kompromiss och europabolag hemmahörande i olika länder kommer att se olika ut. Troligen kommer europabolagen dessutom att möta ett visst psykologiskt motstånd, eftersom det är en ny och okänd bolagsform. Eftersom man inte velat ta ställning mellan sätesprincipen och inkorporationsprincipen innehåller förordningen en kompromiss även i det avseendet. Det är inte möjligt att flytta bara det registrerade sätet. Förordningen innehåller inte några skatterättsliga regler, vilket innebär att europabolagen inte hamnar i någon bättre situation än dagens bolag. Vidare är en del skattefrågor inte lösta, t.ex. hur europabolagen ska beskattas vid en flytt. I nuläget är det upp till de enskilda staterna att reglera den typen av frågor.

Inför framtiden finns intressanta idéer och möjligheter. Bolagsrättsligt är det främst resultatet av kommissionens utredning efter fem år som kan leda till en spännande utveckling. Möjligheten att kunna förlägga huvudkontoret och det registrerade sätet till olika länder som ska utredas kan bli en följd av att frågan om valet mellan de två anknytningsprinciperna avgörs inom de

¹⁸⁰ Bolag formar sig naturligtvis inte i koncerner bara p.g.a. dessa skäl, utan det kan vara affärsmässiga överväganden. Det kan t.ex. vara för att man vill begränsa eventuella skadeståndsanspråk.

närmaste åren. En annan fråga som ska utredas är i vilken mån staterna ska kunna ge europabolagen möjlighet att låta bolagsordningarna innehålla bestämmelser som inte är tillåtna i nationella bolagsordningar. Genom att ge staterna ett stort utrymme till det och om staterna utnyttjar den möjligheten kan europabolagen ges stor frihet i utformandet av det egna bolaget. Skatterättsligt är det mest intressanta diskussionerna om att använda dem som pilotprojekt för en europeisk företagsbeskattning i någon form.

Av detta kan några slutsatser dras. De problem som löses genom förordningen hade man kunnat lösa genom att ge dagens nationella bolag motsvarande möjligheter till gränsöverskridande fusioner och flytt av säte. Förordningen måste dock ses som ett av många sätt att leda harmoniseringsarbetet framåt. Dessutom har europabolaget ett intressant särdrag i dess egenskap av övernationellt bolag.

Den skatterättsliga situationen för bolag inom unionen måste lösas. Europabolagen framstår som ett lämpligt pilotprojekt. Dess framgång som bolagsform beror mycket på att just skattefrågorna löses på ett attraktivt sätt.

Förordningen är inte en helhetslösning. Den löser snarast vissa specifika problem. En helhetslösning hade varit bättre. Det hade kunnat leda harmoniseringsarbetet framåt i snabbare tempo. Jag tror att europabolaget kan komma att få det svårt att bli en attraktiv associationsform. Risken finns att bolag kommer ombildas till europabolag bara i de specifika situationer då förordningen tillhandahåller en lösning på ett problem som inte står öppen för ett vanligt bolag.

Som framgått av ovan är bolagsrätten och skatterätten tätt förknippade med varandra. En elegant lösning inom det ena området blir inte effektiv utan en lösning även på det andra. Fusionsdirektivet har t.ex. inte kunnat utnyttjas helt eftersom nödvändig bolagsrättslig lagstiftning saknats. De lösningar som förordningen tillhandahåller får inte genomslagskraft om det inte införs kompletterande skatteregler. Tydligast syns det när det gäller flytt av europabolag. Ett helhetsgrepp, d.v.s. både bolags- och skatterättsligt, är nödvändigt för att resultatet ska bli bra. Inom respektive rättsområde används olika definitioner och indelningar för att reglera samma typ av aktiviteter. Det kan vara svårt att undvika, men om man vill föra harmoniseringsarbetet framåt och underlätta gränsöverskridande aktiviteter för företagen bör man se till både bolags- och skatterättsliga konsekvenser. Det räcker inte med att lösa problem bara inom det ena rättsområdet.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Rådets förordning (EG) nr 2157/2001 av den 8 oktober 2001 om stadga för europabolag.

Rådets tredje direktiv 78/855/EEG av den 9 oktober 1978 grundat på artikel 54.3 g i fördraget om fusioner av aktiebolag.

Rådets direktiv 90/434/EEG av den 23 juli 1990 om ett gemensamt beskattningssystem för fusion, fission, överföring av tillgångar och utbyte av aktier eller andelar som berör bolag i olika medlemsstater.

Rådets direktiv 90/435/EEG av den 23 juli 1990 om ett gemensamt beskattningssystem för moderbolag och dotterbolag hemmahörande i olika medlemsstater.

Rådets direktiv 2001/86/EG av den 8 oktober 2001 om komplettering av stadgan för europabolag vad gäller arbetstagarinflytande.

COM (1970) 600 final, Proposal for a Council Regulation embodying a statute for the european company.

COM (1984) 727 final, Proposal for a tenth Directive of the Council based on article 54 (3)(g) of the treaty concerning cross-border mergers of public limited companies.

KOM (1997) 495, Meddelande från kommissionen till rådet - I riktning mot skattesamordning inom Europeiska unionen - Ett åtgärds paket för att angripa skadlig skattekonkurrens.

KOM (2001) 582, Mot en inre marknad utan skattehinder En strategi för fastställande av en konsoliderad bolagsskattebas för företagets verksamhet i EU.

C/02/198 Rådets 2444:e möte (EKOFIN).

XV/D2/6002/97-EN REV.2. Proposal for a fourteenth European parliament and Council Directive on the transfer of the registered office of a company from one member state to another with a change of applicable law.

Faktapromemoria 2002/03:FPM36, Förslag till förordning om stadga för europeiska föreningar.

Ds 2003:15, Europabolag.

Rättsfall

Mål 81/87, *The Queen mot H.M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust PLC*, REG 1988, s. 5483.

Mål C-204/90, *Hanns-Martin Bachmann mot Belgiska staten*, REG 1992, s. I-00249.

Mål C-212/97, *Centros Ltd mot Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*, REG 1999, s. III-1459.

Mål C-208/00, *Überseering BV mot Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*, REG 2002, s. I-09919.

Litteratur

Benktsson, Anders, *Hemvist för bolag enligt Sveriges skatteavtal*, Skattenytt, nr. 4 2002.

Cerioni, Luca, *A Possible Turning Point in the Development of EC Company Law: The Centros Case*, International and Comparative Law Journal, Issue 2 2000.

Dejmek, Paulina, *Den europeiska bolagsrätten - igår, idag och i morgon*, Svensk juristtidning, s. 588, 2002. [cit. Dejmek i SvJT]

Dejmek, Paulina, *Nya trender i europeisk bolagsrätt – inte bara gyllene aktier och europabolag?*, Europarättslig tidsskrift, nr. 4 2002. [cit. Dejmek i ET]

Ebert, Sabine, *The European Company on the Level Playing Field of the Community*, European Business Law Review, 2003.

Edwards, Vanessa, *The European company Essential tool or eviscerated dream?*, Common Market Law Review, april 2003.

Eicker, Klaus, *The European Company Finally Becomes Reality*, Intertax 2001.

Emanuelsson, Lars och Lindén, Björn, *Verklig ledning - hemvistreglerna för juridiska personer*, Skattenytt nr. 5 1996.

Fors, Mathias, *Bolagens fria rörlighet, vad blir nästa steg?*, Europarättslig tidsskrift, nr. 2 2002.

Kuehrer, Norbert, *Cross-border company establishment between the UK and Austria*, European Business Law Review, maj/juni 2003.

Lutter, Marcus, *The Cross-Border Transfer of a Company's Seat in Europe*, Europarättslig tidsskrift, nr. 1 2000.

Mattsson, Nils, *Begreppet utländsk juridisk person i de svenska skatteförfattningarna. Några kritiska synpunkter.*, Skattenytt nr. 3 2000. [cit. Mattsson i SN]

Mattsson, Nils, *Some Reflections on the European Company from a Tax Point of View*, Scandinavian Studies in Law, vol. 44 2003. [cit. Mattsson i SSL]

Nelson, Maria, *Ursprungsstatens rätt bestämmer aktiebolags rätt till utlandsetablering*, Svensk skattetidning, nr. 2 2003.

Rodhe, Knut, *Aktiebolagsrätt*, nittonde upplagan, Stockholm 2000.

Roth, Wulf-Henning, *From Centros to Überseering: Free Movement of Companies, Private International Law, and Community Law*, International and Comparative Law Quarterly, januari 2003.

Roussos, Alexandros, *Realising the Free Movement of Companies*, European Business Law Review, januari/februari 2001.

Schulz, Andreas och Eicker, Klaus, *The European Company Statute – the German View*, Intertax, 2001. [cit. Schulz]

Skog, Rolf, *Kan aktiebolag emigrera?*, Balans, nr. 8-9 1997. [cit. Skog i Balans 1997]

Skog, Rolf, *Winter-rapporten - en vägvisare till EU:s framtida arbete på bolagsrättens område*, Balans, nr. 1 2003. . [cit. Skog i Balans 2003]

Skoog, Fredrika, *Utflyttning av ett aktiebolags huvudkontor*, Skattenytt, nr. 5 2000.

Ståhl, Kristina, *EG-domstolen och den internationella skatterätten*, Skattenytt, nr. 12 1997. [cit. Ståhl]

Ståhl, Kristina och Persson, Roger, *EG-skatterätt*, Uppsala, 2000. [cit. Ståhl och Persson]

Tjernberg, Mats, *Rättfärdigande av hindrande skatteregler mot bakgrund av EG-domstolens underkännande av ännu en svensk skatteregel*, Skattenytt, nr. 4 2003.

Werlauff, Erik, *The SE Company – A New Common European Company from 8 October 2004*, European Business Law Review, 2003. [cit. Werlauff i EBLR]

Werlauff, Erik, *EU-selskapsret*, andra upplagan, Randers, 1999. [cit. Werlauff]

Wooldridge, Frank, *Überseering: Freedom of Establishment of Companies Affirmed*, European Business Law Review, 2003.

Wymeersch, Eddy, *The Transfer of the Company's Seat in European Company Law*, Common Market Law Review, 2003.

Ericsson flyttar kontor till London, Göteborgsposten 2000-09-25.

Nätkällor

http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/company/news/01-314.htm (senast besökt den 23 juli 2003). [cit. FAQ]